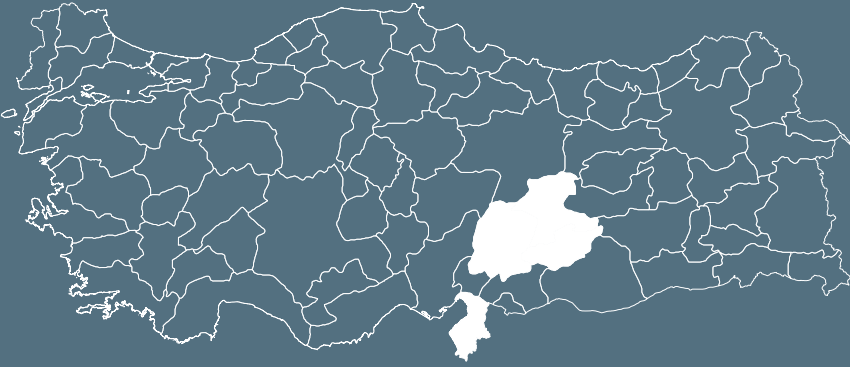

"Sürekli endişeliyiz, hep diken üstündeyiz."

Türkiye'de deprem müdahalesine
ilişkin algılar

Türkiye • Temmuz 2023

GROUND TRUTH
SOLUTIONS

h——h
H2H Network
Humanitarian
Action Support

İçindekiler

Arka plan	2
Giriş	2
Temel Bulgular	3
1) Topluluk öncelikleri	5
2) Katılım ve geri bildirim	8
3) Bilgi	11
4) Erişim ve güvenlik	14
5) Adalet ve kapsayıcılık	18
6) Yerelleşme	23
Metodoloji	26

Teşekkür

Bizimle konuşmak ve görüşlerini paylaşmak için zaman ayıran Türkiye'deki insanlara teşekkür ederiz.

Bu proje, Disasters Emergency Committee (DEC) ve Birleşik Krallık Hükümeti'nin yardımlarıyla finanse edilen H2H Ağı'nın H2H Fonu'ndan sağlanan cömert fon sayesinde mümkün olmuştur. Ana bağışçılarımız olan İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı, Hollanda Krallığı Dışişleri Bakanlığı, Norveç Dışişleri Bakanlığı ve İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı'na da teşekkür ederiz.

Bağlılıkları, uzmanlıkları ve sorumlu veri toplama ve analiz çalışmalarlarıyla bu projenin başarısında önemli rol oynayan ortağımız TK-APS'ye teşekkürlerimizi sunarız.

Baş yazar

Finn Blair

İllüstrasyonlar

Fatih Öztürk — İstanbul, Türkiye

Araştırma ortağı

TK-APS

Proje hakkında daha fazla bilgi için lütfen kai@groundtruthsolutions.org adresinden Kai Hopkins veya finn@groundtruthsolutions.org adresinden Finn Blair ile iletişime geçin.

TK **APS**
Community-first development

Arka plan

Türkiye'nin güneyini ve Suriye'nin kuzeybatısını 6 Şubat 2023 tarihinde etkileyen iki depremin yıkıcı sonuçları olmuştur. Sadece Türkiye'de 50.000'den fazla kişi hayatını kaybetmiş ve 100.000'den fazla kişi de yaralanmıştır.¹ Binaların ve temel altyapının hasar görmesi milyonlarca kişinin yerinden olmasına, tedarik ve hizmetlerin yaygın bir şekilde kesintiye uğramasına yol açmıştır. Etkilenen bölge 11 ilden oluşan geniş ve çeşitli bir alanı kapsamaktadır. Türkiye aynı zamanda dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. En çok etkilenen illerde kayıtlı 14 milyon kişinin 1,7 milyondan fazlası mülteci ve bunların çoğunluğunu geçici koruma statüsü altında yaşayan Suriyeliler oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılayı (TK) aracılığıyla koordine edilen deprem müdahalesine öncülük etmiştir. Ulusal müdahale, ilk olarak 2014 yılında hazırlanan ve 2022 yılında revize edilen, Türkiye'deki tüm acil durumlar için sorumlulukları, yetkileri ve faaliyetleri belirleyen Ulusal Afet Müdahale Planı tarafından düzenlenmiştir.² Yerel yetkililer, Türk STK'lar, yerel sivil toplum kuruluşları ve savunuculuk grupları da dahil olmak üzere yerel aktörler müdahalenin ön safalarında yer almıştır. Uluslararası insani yardım topluluğu, etkilenen nüfusa acil yardım sağlanması konusunda hükümeti desteklemiştir. OCHA'nın 24 Mayıs 2023'te sona eren acil çağırısı üç temel hususla desteklenmiştir: müdahalenin mümkün olduğunca yerel ve gerektiği kadar uluslararası olmasını sağlamak; korumayı ana akımlaştırmayı, etkilenen kişilere karşı hesap verebilirliği artırmayı ve hassasiyetlere karşı duyarlılığı sağlamayı içeren insan merkezli bir yaklaşımı sürdürmek; ve mümkün olan her yerde nakit ve kupon yardımı kullanmak.³

Giriş

Toplulukların sesini dinlemeye ve yükseltmeye yönelik bağımsız bir süreç, çok büyük ve çeşitli ihtiyaçların karşılanması için hayati önem taşımaktadır. Depremden kısa bir süre sonra, insani yardım müdahale ekiplerinin depremden etkilenen insanların görüşlerine dayalı programlar tasarlamasına, uygulamasına ve değerlendirmesine destek olmak amacıyla nitel bir araştırma projesi başlattık. Bu çalışma aracılığıyla, Türkiye'deki insani yardım müdahalesinin insanların ihtiyaçlarına, önceliklerine ve beklentilerine ne kadar uygun olduğunu ve yardımın Türkiye'deki etkilenen nüfusun ihtiyaçlarına nasıl daha duyarlı hale getirilebileceğini anlamaya çalıştık. Ayrıca uluslararası aktörlerin yerelleştirilmiş müdahaleyi nasıl etkili bir şekilde destekleyebileceğini ve bu müdahaleye nasıl dahil olabileceğini araştırdık.

Nitel araştırma yaklaşımını benimseyen bu rapordaki bulgularımız, müdahaleden etkilenen nüfusun algılarını temsil etmeyi amaçlamamaktadır. Bunun yerine, etkilenen bölgenin farklı kesimlerindeki bireylerin temel sorunlarını ve deneyimlerini vurgulayarak daha sonraki araştırmalar için bir platform oluşturmayı amaçlamaktadır. Bulgularımızı şu ana temalara ayırmaktayız: toplum öncelikleri; katılım ve geri bildirim; bilgi; erişim ve güvenlik; adalet ve kapsayıcılık; ve yerelleştirme.

¹ OCHA. Nisan 2023. "[Türkiye Humanitarian Needs and Response Overview – Interim Update.](#)"

² AFAD. Güncellenmiş Şubat 2022. "[Türkiye National Disaster Response Plan \(TAMP\).](#)"

³ OCHA. Şubat 2023. "[Flash Appeal: Türkiye Earthquake \(February – May 2023\).](#)"

Temel Bulgular

1) Karşılanmamış çok çeşitli ihtiyaçlar bulunmaktadır; ancak barınma listenin başında yer almaktadır

Etkilenen toplulukların hala karşılanmamış çok sayıda ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar bağlama bağlıdır ve temel ihtiyaçlardan geçim desteğine kadar çeşitlilik göstermektedir. Barınma, insanların en yaygın endişesidir: insanlar istikrarlı ve güvenli bir barınma istemektedir. Devam eden kaygı ve travmalar, ruh sağlığı ve psikososyal desteğin hayati önem taşıdığını göstermektedir. Desteğin azaldığı hissi, insanların karşılanmamış ihtiyaçlar konusundaki endişelerini artırmaktadır.

2) Katılım ve geri bildirim: İnsanlar alınan kararları etkileyemediklerini düşünmektedir

Katılım ve etki söz konusu olduğunda insanlar kendilerini güçsüz hissetmektedir. Depremden etkilenen insanlar, aldıkları yardımı belirleyen kararları etkileyemediklerini belirtmektedir. Pek çok kişi sistematik ihtiyaç değerlendirmelerinin yapılmadığını ya da yapıldığında da bunun etkisiz olduğunu söylemiştir. Yetersiz ihtiyaç değerlendirmesi sonucunda yardımın uygunluğuyla ilgili sorunlar ortaya çıkmış; insanlar uygun olmayan ve bazen de kullanılamayan malzemeler almışlardır. Ayrıca insanlar mevcut geri bildirim mekanizmalarını kullanmaktan çekinmektedir; kendilerinin göz ardı edileceğinden ya da azarlanacaklarından endişe etmektedirler.

3) Bilgi: Belirsizlik hüküm sürmekte - insanlar bilgi için arkadaşlarına ve ailelerine başvurmaktadır

İnsanlar insani yardım aktörlerinden mevcut yardıma ilişkin doğru ve güncel bilgi bulmakta zorlanmaktadır. Bilgi ve şeffaflık konusundaki eksiklikler insani yardım aktörlerine olan güvenin azalmasına neden olmuştur. İnsanlar yardıma nereden ve ne zaman ulaşabileceklerini öğrenmek için sosyal ağlara yönelmektedir.

4) Erişim ve güvenlik: Koordinasyonsuz dağıtımlar erişim engellerine yol açmaktadır

Dağıtım zayıf bir şekilde koordine edilmiştir. İnsanlar, özellikle müdahalenin ilk aşamalarında, bazen şiddet ve saldırganlıklara sahne olan kaotik ve kalabalık dağıtım noktalarından bahsetmiştir. Ayrıca insanların nerede yaşadıkları da yardıma erişimlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Bazı insanlar insani yardım görevlilerinin kendilerine insancıl ve kibar davrandığını düşünürken, diğerleri aşağılandıklarını hissetmiştir. İnsanlar genel olarak yardıma erişim konusunda kendilerini güvende hissetmişlerdir, ancak hırsızlık ve yağmalama ile ilgili endişeler devam etmektedir.

5) Adalet ve kapsayıcılık: Temel ihtiyaçların karşılanması için eşit olmayan mücadeleler

Pek çok kişi yardım dağıtımının adaletsiz olduğunu düşünmektedir. Birçok kişi yardım dağıtıcılarının kişisel bağlantılarını kayırmasından bahsetmiştir. Kadınlar, engelliler, Suriyeli mülteciler, LBGTQIA+ ve Dom ve Abdal halkları gibi etnik azınlıklar da dahil olmak üzere bazı gruplar ihtiyaç duydukları yardıma erişimde diğerlerinden daha büyük engellerle karşılaşmaktadır. Korku ve çaresizlik güvensizliği körüklerken, yaygın söylentiler ve yanlış bilgilendirmeler toplumsal gerilimleri daha da artırmaktadır.

Henüz karşılanmamış çok çeşitli ihtiyaçlar mevcut; ancak barınma listenin başında yer almaktadır

Görüştiğimiz etkilenen insanların ortak görüşü, yardımların yetersiz olduğu ve halen karşılanmamış pek çok ihtiyaçlarının bulunduğu yönündedir. Bu ihtiyaçlar bağlama göre değişmektedir. Bazı bölgelerde acil ve temel ihtiyaçların karşılanması insanların başlıca isteği olmaya devam ederken, diğer bölgelerde insanlar geçim kaynakları ve yeniden yapılanma gibi daha uzun vadeli ihtiyaçlara odaklanmaktadır.

Barınma

Barınma, etkilenen topluluklar için belirtilen en önemli ihtiyaçtır. Evleri hasarsız olarak değerlendirilen insanlar, evlerinde uyumaktan çok çekindikleri için hala çadır ve konteyner arayışındadır. Halihazırda çadırlarda kalanlar konteynerlere taşınmayı beklemektedir. Yaz aylarında, çadırların sıcak havalar için uygun olmadığı belirtilirken, insanlar hijyen endişelerinden ve haşere istilasından bahsetmiştir. Çadırda kalmayanlar ise artan kira fiyatları ve konut sıkıntısı nedeniyle güvencesiz bir konumdadır. Bu durumun Suriyeli mülteciler için ortak bir endişe kaynağı olduğu görülmüştür.

Suriyelilerle yapılan altı odak grup görüşmesinin beşinde görüşmeciler evlerinden çıkarılma veya atılma tehdidi yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Hatay'da yaşayan Suriyeli bir kadın şunları ifade etmiştir: "Ev sıkıntısı var ve ev bulsak bile kiralara çok yüksek. Bazen ev sahipleri kendi akrabalarına yer açmak için insanları evden çıkarıyor." Bazı kişiler de artan kiralara mücadele etmek için kısa vadeli kredi çektiklerini ve bunun da güvensizlik duygularını derinleştirdiğini belirtmiştir. İnsanlar kira desteğine veya konteyner kamplarda geçici konaklamaya ihtiyaç duyduklarını iletilmişlerdir. Odak grup katılımcılarına göre ev inşası, fiyat sınırlamaları ve kira yardımı da uzun vadeli dayanıklılık oluşturmada kilit unsurlardandır.

Diğer temel ihtiyaçlar

Çoğu insan gıda ve beslenme yardımına erişebildiklerini söylerken, birçoğu bu yardımların yeterli olmadığını, bir aileyi doyurmak için tasarlanan yardım paketlerinin insanların karınlarını doyurmadığını ifade etmiştir. Malatya'da yaşayan bir Türk erkek katılımcı bize şunları aktarmıştır: "[Gizli tutulan kuruluşun] kutuları var ama içinde kişi başına iki makarna paketi ve iki-üç küçük kutu süt bulunuyor. Sanki bizimle dalga geçiyorlar. Böyle olmamalı." Su ve hijyen kitlerine erişim de özellikle Hatay'da önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Görüştiğimiz kişiler, geride kalan büyük miktardaki moloz ve tozun hijyen ihtiyacını daha da arttırdığını ve bu ihtiyacın yaz boyunca artmaya devam edeceğini belirttiler. Bunun yanı sıra yaz için mevsimlik kıyafet ve soğutma sistemlerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Adıyaman'da yaşayan Suriyeli bir kadın şunları aktarmıştır: "Kıyafet ve su soğutucuları da dahil olmak üzere yazın ihtiyaçlar kesinlikle daha farklı oluyor. Örneğin bize gelen kıyafet yardımlarının hepsi çok kalın ve kışık [...] Yardımların mevsime göre ayarlanması gerekiyor."

Psikososyal destek ve sağlık hizmetleri

Birçok kişi psikososyal desteğe ihtiyaç duyduklarını çünkü travma ve kaygının hala birçok depremzedeyi etkilediğini söyledi. İnsanlar ayrıca çocuklarının psikolojik sağlığı konusunda da endişeli. Çok sayıda kuruluş bu tür bir destek sağlamaktadır, ancak ihtiyaç ölçeği çok büyüktür. Ruh sağlığı ve psikososyal destek, insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmelerde de en sık vurgulanan ihtiyaçlar olmuştur. Ulusal bir sivil toplum kuruluşu şu açıklamayı yapmıştır: "Psikososyal destek ihtiyacı daha

Her bölgede farklı bir durum söz konusu. Bazıları temel ihtiyaçlarını bile karşılayamazken, diğerleri geçim kaynaklarını ve sosyal imkanlarını yeniden kurmaya odaklandı.

– ulusal bir STK'dan temsilci

Verdikleri paket bir aileye bir ay yetmiyor, bu imkansız. Ayrıca Kızılay yemek yapıyor ama herkese gitmiyor. Mesela birçok aile kendi bahçelerinde çadır kurmuş ama onlara yemek gitmiyor. Yemekler konteyner kentin dış mahallelerine götürülüyor ve orada bırakılıyor. Eğer kötü niyetli biri gelip yemeği zehirlerse, bunun sorumlusu kim? Yemekten sorumlu olan kişiler tüm hanelere yeterli miktarda yemek dağıtmalı.

– Malatya'da bir Türk erkek

İnsanların psikolojisi bozulmuş durumda. Özellikle çocukların yardıma ihtiyacı var. Gece uykularından uyanıp bir daha deprem olacak mı diye soruyorlar.

– Hatay'da bir Türk erkek

uzun süre devam edecektir. Ciddi travmalar söz konusu. Psikososyal refahın güçlendirilmesi önümüzdeki dönemde daha da önemli hale gelecektir." Sağlık hizmetlerine erişim de görüştüğümüz kişiler tarafından devam eden bir ihtiyaç olarak sıklıkla dile getirildi. İnsanlar özel ilaçlara erişmekte, tıbbi bakım için randevu almakta ve eczane masraflarını karşılamakta zorlandıklarını belirttiler. Tıbbi bakıma erişim, Suriyeli mülteciler için özellikle zorlayıcıdır; zira birçok kişi, -sahip olmadıkları- tıbbi kayıtlara ilişkin özel taleplerin, ihtiyaç duydukları bakıma erişmelerini engellediğini ifade etmiştir.

Nakit ve kupon yardımı

Nakit ve kupon yardımı müdahalenin önemli bir unsuru olmuştur.⁴ Bununla birlikte, etkilenen birçok kişi nakit ve kupon yardımının artırılmasının ihtiyaçlarını daha etkin bir şekilde karşılamalarına olanak sağlayacağını düşündüklerini ifade etmiştir. İnsanlar ayrıca, artan nakit desteğinin hafifletebileceği fiyat artışları, yükselen kira maliyetleri ve ertelenen elektrik faturası ödemelerinden de bahsetti. Hatay'daki kadınlar, yeniden inşa masraflarından kaynaklanan kredi borçlarının yakın gelecekte geri isteneceğinden ve bu borçları ödeyemeyeceklerinden endişe duymaktadır. Bu ekonomik zorluklar karşısında insanlar kira yardımı talebinde bulunmuş ve uzun vadeli toparlanma ve kendi kendine yeterlilik için istihdam yaratmanın ve ekonomik kalkınmanın önemini vurgulamıştır. Görüştüğümüz pek çok kişi, barınma desteği için resmi makamlardan 10.000-15.000 Türk Lirası (TL) arasında nakit ödeme almıştır. Ancak insanlar bunun hayatlarını yeniden inşa etmek için yetersiz olduğunu düşünmektedir. İnsanlar ayrıca insani yardım aktörlerinden de nakit yardım zarfları aldıklarını söylemişlerdir. Çoğu insan aldıkları nakit parayı temel ihtiyaç ve ev ihtiyaçlarını karşılamak için harcamıştır. Yakın zamanda yapılan bir piyasa değerlendirme çalışması, genel olarak, çok amaçlı nakit yardımının etkilenen bölgede uygulanabilir olduğunu ve nakit yardımının etkilenen nüfusu etkili bir şekilde destekleyebileceğini göstermektedir.⁵

Uzun vadeli ihtiyaçlar

Birçok geçim kaynağı ve işyeri depremler nedeniyle zarar gördüğü için insanların yeni iş olanaklarına ihtiyacı vardır. Ancak, müdahale şimdiye kadar çok az geçim kaynağı programı içermiştir. İnsanları yeniden iş sahibi yapmak, kendi kendine yeten toplulukların yeniden kurulmasında önemli bir adımdır. Ancak bu, pek çok kişi için uzak bir ihtimal gibi görünmektedir. Adıyaman ve Malatya'daki depremzedeler tarım işlerinin ciddi şekilde etkilendiğini, su, gübre ve yakıt sıkıntısının kendilerini çalışamaz hale getirdiğini ifade etmiştir. Malatya'da yaşayan bir Türk erkek bize şunları söyledi: "İnsanlara iş imkanı sağlansa çok iyi olur [...] Buradaki insanlar ekin, sebze ekıyor; bağları, bahçeleri var ama su olmadığı için hiçbir şey yapamıyorlar." İnsani yardım aktörleriyle yaptığımız görüşmeler, Adıyaman ve Malatya'daki gibi tarım topluluklarının makine ve hayvancılık gibi özel ihtiyaçları olduğunu ve müdahalenin henüz bu ihtiyaçları karşılamadığını doğrulamıştır.

Okulların çoğu yeniden açılmış olsa da eğitim ihtiyaçları devam etmektedir. Çocukların okula devam edebilmeleri için desteğe ihtiyaçları vardır. Hatay'da yaşayan Suriyeli bir baba bize şunları aktardı: "Okullar açıldığında çocuğum için servis tutmaya çalıştım. Parasını kendi cebimden ödedim, 300 TL." İnsanlar ayrıca öğrenci burslarını, toplulukların uzun vadede yeniden inşa edilmesine yardımcı olacak bir adım olarak tanımladı.

Etkilenen topluluklar ve insani yardım kuruluşları, insanların ihtiyaçlarının ve kendi kendilerine yetme olasılıklarının tamamen konuma ve bağlama bağlı olduğunun altını çizmiştir. Devam eden ihtiyaçların bu çeşitliliği nedeniyle, müdahalenin genel bir yaklaşımın ötesine geçmesi ve ademi merkezilikçiğe ve uzmanlaşmaya odaklanması gerekmektedir. Ancak, böyle bir sürecin gerçekleşme potansiyeli, hizmetlerin giderek azaldığı yönündeki genel algı nedeniyle tehlikeye düşmektedir. Bu durum, istikrar ve iyileşme için çabalayan insanlar için büyük bir endişe kaynağıdır.

Gelen yardımların bir kısmı gereksizdi. Bunun yerine yardımlar para olarak verilseydi, insanlar bu parayı kendi tercihlerine göre temel ihtiyaçları için harcayabilirlerdi.

– Adıyaman'da Türk kadın

İki ay içinde bankalar benden para talep edecek ama bende para yok [...] Üç buçuk aydır çalışmıyorum. Eskiden meze ve tütün ürünleri satıyordum ama tütün ürünlerim enkaz altında kaldı.

– Hatay'da Türk erkek

⁴ OCHA. Nisan 2023. "Türkiye Humanitarian Needs and Response Overview – Interim Update."; IFRC. Temmuz 2023. "Earthquakes Operation Update #3."

⁵ Nakit Temelli Müdahaleler Teknik Çalışma Grubu. Temmuz 2023. "Joint Market Assessment Report – May 2023."

Sunulan yardımların tamamı, yardımı alan kişiler için uygun veya alakalı değildir.

✓ Öneriler

Etkilenen kişiler ve insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tavsiyeler belirlenmiştir:

- Müdahalenin farklı bölgelerin ve yerelliklerin çeşitli ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde karşılayabilmesi için kaynak tahsisine ilişkin kararlar yerleştirilmelidir. Kurumsal düzeyde, müdahalede çalışan insani yardım aktörleri projelerin bölgeye özgü olmasını ve karar alma süreçlerinin mümkün olduğunca bölgeselleştirilmesini sağlamalıdır.
- İnsanlara, özellikle ileriki dönemlerde barınma, mali destek ya da geçim kaynağı fırsatlarıyla ilgili güncel bilgiler verilmelidir. Bu, bazı aktörlerin projelerini bitirip deprem müdahalesini tamamen terk etmeleri nedeniyle giderek daha önemli hale gelmektedir.
- Ruh sağlığı ve psikososyal destek ihtiyacı uzun süre devam edeceğinden koruma çalışmaları genişletilmeli ve hızlandırılmalıdır. Bu destek, etkilenen bölgeden taşınmış olan kişileri de kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Sevk yollarının netleştirilmesi ve kolaylaştırılması ve yas danışmanlığının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Buna, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik daha sistematik destek de dahil edilmelidir.
- Nakit ve kupon yardımı daha yaygın bir şekilde kullanılmalıdır. Dükkanlar ve marketler yeniden açıldığından, bu durum insanlara temel ihtiyaçlarını, barınma masraflarını veya eğitim ücretlerini karşılamak için daha fazla esneklik ve özerklik sunmaktadır.⁶

“

Başlangıçta yardım geliyordu ama giderek azaldı. Şu anda çok az yardım geliyor.

– Hatay'da yaşayan Türk kadın

“

Bölgeye gönderilen dışarıdan gelen yardımlar önemli ölçüde azaldı. Hem bireysel hem de kurumsal yardımlar her geçen gün azalıyor. Ancak ihtiyaçlar devam ediyor

– kar amacı gütmeyen ulusal bir kuruluşun temsilcisi

“

İstikrar en önemli şey. Sokakta yaşadığımız için doğal olarak endişeliyiz. Bize her gün taşınacağımızı söylüyorlar. Rahatlayamıyoruz, sürekli endişeliyiz, hep diken üstündeyiz.

– Malatya'da Suriyeli kadın

“

Daha önce bir kuruluş gelip ihtiyaçları tespit etti, durumu değerlendirdi ve insanlara kart dağıttı. Kartla gidip yardımınızı alabiliyordunuz. İster hemen ister ertesi gün ya da bir gün sonra yardımınızı alabiliyordunuz. Bu şekilde herkesin yardım almasını sağlayabilirsiniz. Böylece işi olan insanlar işlerini bırakıp yardımlarını almak için koşmak zorunda kalmayacaklar.

– Malatya'da Suriyeli kadın

⁶ Nakit Temelli Müdahaleler Teknik Çalışma Grubu. Temmuz 2023. “Joint Market Assessment Report – May 2023.”

İnsanlar kararları etkilemek için hiçbir yollarının olmadığını düşünmektedir

Odak grup katılımcıları, aldıkları yardımın tasarlanması ve uygulanmasında söz sahibi olmaları için kendilerine çok az fırsat verildiğini ya da hiç fırsat verilmediğini düşünmektedir. Geri bildirim mekanizmaları genellikle bilinmemekte veya etkisiz olarak algılanmaktadır. İhtiyaç değerlendirmelerinin hem sayı hem de kapsam bakımından yetersiz olduğu yaygın bir gözlemdir.

Karar alma sürecine katılım

İnsanların kararlara katılımlarından bahsettikleri nadir durumlarda, belirttikleri kanallar ya AFAD ya da mahalle muhtarları olmuştur. Ancak çoğu görüşmede insanlar kimsenin kendilerine danışmadığını ve kararları etkileyebilecekleri herhangi bir yol olmadığını söylemiştir. Hatay'da yaşayan bir Türk kadın, "**Depremzedelerin bu süreçleri etkileyebileceğine inanmıyorum**" demiştir. Toplum katılımının ve etkisinin olmaması, kaçınılmaz olarak insanların kendilerini güçsüz hissetmelerine ve karar alıcıların kararlarına boyun eğmelerine neden olmaktadır. Etkilenen insanlar, ne kendilerine ne de topluluk temsilcilerine danışmadığı için insani yardım kuruluşlarına karşı hayal kırıklıklarını dile getirmişlerdir. Bazı insanlar da ihtiyaçlarını iletmeye çalışırken bir aktörden diğerine gönderildiklerini, bunun da hayal kırıklığı ve çaresizlik duygularını derinleştirdiğini anlatmıştır. Kararları etkileme girişimleri göz ardı edildiğinde, insanların denemekten vazgeçme eğilimi ortaya çıktığı görülmüştür.

İhtiyaçları ve öncelikleri anlamak için koordineli süreçlerin olmaması

İhtiyaç değerlendirmesi kapsamı düzensiz görünmektedir: bazı kişiler ihtiyaç değerlendirmelerinin yapıldığını bildirirken, diğerleri hiçbir değerlendirme yapılmadığını söylemiştir. Bununla birlikte, ihtiyaç tespitlerinin yapıldığı yerlerde bile, ihtiyaç tespitinin kişinin sonrasında mutlaka destek alacağı anlamına gelmediği insanlara iyi anlatılmamış gibi görünmektedir. Sonuç olarak, birçok kişi daha sonra yardım sağlanmasında bir fark olmamasından dolayı hayal kırıklığına uğradığını ifade etmiştir. Örneğin Adıyaman'da yaşayan bir Türk kadın, "**Liste yapın, bize gönderin, biz size ihtiyacınız olanı getirelim dediler. Ondan sonra onları bir daha hiç görmedik.**" Adıyaman'daki Suriyeli bir kadın da bu görüşleri yineledi: "**Birçok kişi geldi, isimlerimizi ve iletişim numaralarımızı aldılar ama onlardan herhangi bir şey almadık.**" İnsani yardım aktörleriyle yapılan görüşmelerde, özellikle müdahalenin başlangıcında sistematik ihtiyaç değerlendirmelerinin yapılmamasının müdahale programlaması için ciddi bir zorluk teşkil ettiği ve tedarikte önemli boşluklara yol açtığı vurgulanmıştır.

Kâr amacı gütmeyen ulusal bir kuruluş, önemli lojistik ve personel temelli engellerin aktörlerin başlangıçta ihtiyaç değerlendirmesi yapabilmelerini engellediğini açıklamıştır. Hasarlı ulaşım yolları, özellikle daha uzak yerlerdeki insanların erişimini kısıtlamış ve telefon ve internet hizmetlerinin kesintiye uğraması da dahil olmak üzere iletişim altyapısının tahrip olması, doğru değerlendirmelerin yapılmasındaki zorluğu daha da artırmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan standartlaştırma, etkilenen bölgedeki ihtiyaçların çeşitliliği ve karmaşıklığı ile başa çıkamamıştır.

Dört ildeki topluluklardan gelen yanıtlar, yardımların uygunluğunun genel olarak zayıf olduğunu çizmiştir. İnsanların aldıkları ürünler genellikle ihtiyaçlarına uygun olmayıp bazen de kullanılamaz durumdaydı. İnsanlar kuru gıda ürünleri almasına

Burada bir mahalle komitesi var. Aile büyükleri ve muhtarlar aracılığıyla dahil olabilirsiniz. Onlara danışılması gerekiyor. Bizim haklarımızı bizden başka kimse koruyamaz.

– Hatay'da bir Türk erkek

Yardım hazırlığı sırasında içerik standartlaştırılıyor. İhtiyaç değerlendirmeleri yapılmadığı için farklı ihtiyaçlar göz ardı ediliyor ve herkese aynı tür destek sağlanıyor. Farklı ihtiyaçları olan bireyler göz ardı ediliyor.

– Ulusal bir STK'dan temsilci

rağmen bunları pişirecek gaz ya da ocakları bulunmuyordu. Ayrıca, koşullara uygun olmayan ya da yanlış ölçülerde giyilemeyen kıyafetler de verilmiştir. Bu deneyimler, müdahale genelinde sistematik ihtiyaç değerlendirmelerinin önemini ve eksikliğini vurgulamaktadır.

Görüşüğümüz çok sayıda kişi, belirli mal veya hizmetler için başvuruda bulduklarını ancak reddedildiklerini veya yardım almaya uygun olmadıklarının kendilerine söylendiğini ifade etmiştir. Bunun nedenlerinden biri, yardımın genellikle kişinin yaşam koşullarına bağlı olmasıdır. Bu nedenle, insanlara evleri hasarsız veya çok az hasarlı olarak değerlendirildiği için mali veya aynı desteğe erişemeyecekleri söylenmiştir. İnsani yardım aktörleriyle yapılan görüşmelerde, özellikle kırsal topluluklardaki etkilenen insanların evlerini ve eşyalarını geride bırakmak istemedikleri için kamplara taşınmak istemedikleri de vurgulanmıştır. Yetkililer tarafından depremden etkilenen binalarda yapılan hasar tespitleri, odak grup katılımcıları arasında özel bir anlaşmazlık alanı olarak tanımlanmıştır. İnsanlar bu değerlendirmeleri tutarsız, eksik ve bazen de adaletsiz olarak nitelendirmiştir. Birkaç kişi, yetkililerin yanlış olduğunu düşündükleri kararlarına itiraz etmek için dilekçeler verdiklerini belirtmiştir. Bazı durumlarda, yardımlar etkilenen bölgede ikinci evleri olan kişilere gitmiş, diğer durumlarda ise ev sahipleri kiracıların zararına nakit yardımından faydalanmıştır.

Etkin olmayan geri bildirim mekanizmaları

Birçok kişi mevcut geri bildirim mekanizmalarından haberdar olmadıklarını belirtmiştir. Haberdar olanlar ise insani yardım aktörlerinin bizzat ziyaret ederek geri bildirim talep ettiklerinden, kartlarda yer alan telefon hatlarından ya da mahalle muhtarının geri bildirim topladığından bahsetmiştir. Uluslararası bir STK'dan bir temsilci, müdahaledeki geri bildirim mekanizmalarının yeterince bağlantılı veya merkezi olmadığını belirtmiştir: "Genel olarak konuşmak gerekirse, bu mekanizmalar oldukça yetersiz [...] Genel bir geri bildirim ve şikâyet mekanizmasından bahsetmek mümkün değil."

İnsanların geri bildirim mekanizmalarından haberdar olduğu durumlarda, bunların kullanımını kısıtlayan çok sayıda engel bulunmaktadır. İlk olarak, bağımsız ve tarafsız geri bildirim mekanizmaları olmadığında, insanlar görüşlerini doğrudan müdahaleden sorumlu kurumlara iletmekten çekinmektedir. Bu durum, yardım alanların azarlanmasının insani yardım aktörleri arasında yaygın bir uygulama olduğu ve bunun da insanları geri bildirimde bulunmaktan alıkoyduğu yönünde etkilenen kişilerden gelen raporlarla yakından bağlantılıdır. Adıyaman'da yaşayan bir Türk kadın şunları söyledi: "Örneğin bir şey sormak için AFAD'a gidiyoruz. Ama insanları azarlayan bir tutum da var." Bu durum, kar amacı gütmeyen ulusal bir kuruluşla yapılan görüşmede de teyit edilmiştir. Bu kuruluş, toplumsal faktörlerin insanların geribildirimi eleştiri olarak algılamasına yol açtığını ve bunun da bu mekanizmaların müdahaledeki etkinliğini engellediğini belirtmiştir.

İnsanlar geri bildirimde bulunmaya çalıştıklarını ancak çabalarının görmezden gelindiğini, bu yüzden de denemekten vazgeçtiklerini ifade ettiler. Malatya'da yaşayan Suriyeli bir kadın şunları söylemiştir: "Daha önce deneyenler ve arayanlar oldu. Ancak durumu değerlendireceklerini söyleyerek geçiştiriyorlar. Şikâyetlerin takibi yapılmıyor." Etkilenen nüfusun görüşlerine kayıtsız kalınması, insanların herhangi bir karşılık bulabilmek için kamusal bir duruş sergilemeleri gerektiği anlamına geliyor. Malatya'da yaşayan bir Türk, "Ağlamayan bebeğe süt vermezler" diye bir söz vardır; bu böyledir. Gidip durumunuzu insanca anlatıyorsunuz, anlatıyorsunuz, anlamıyorlar. Söylenirsin, kızarsın, sertleşirsin ve belki o zaman ihtiyacın olanı alırsın." Ancak, bu şekilde kamuya açık bir duruş sergileme ihtiyacı, marjinal grupların geri bildirimlerinin dikkate alınması konusunda fazla umutları olmadığı anlamına geliyor. Görüşüğümüz engelli bir erkek şöyle demiştir: "Hayır, kimse bana bir şey sormadı. Sizi savunacak birileri varsa hayatta kalıyorsunuz; yoksa yaşayan ölü gibisiniz." İnsani yardım aktörleri sosyal medyadaki eleştirilere yanıt vermiş görünmektedir. Hatay'da yaşayan bir Türk kadın, "Ancak sosyal

“

Gelen eşyalar arasında kalite farklılıkları vardı. Yardım olarak gönderilen kıyafetler arasında gece elbiseleri, topuklu ayakkabılar ve yırtık kıyafetler gibi tamamen giyilemez durumda olanlar vardı.

– Hatay'da bir Türk kadın

“

Evimin hasar tespitiyle ilgili olarak internet üzerinden de dahil olmak üzere 20 dilekçe yazdım. Sonuçlanana kadar aylar geçti.

– Kahramanmaraş'ta bir Türk erkek

“

Bildiğim kadarıyla şikâyet kanalları polis ve idari makamlar. Ama ben onları kendilerine mi şikâyet edeceğim? Bir STK'nın yöneticisine gitsem, onlar da kendi çalışanlarını koruyor. Biz ne yapmalıyız?

– Malatya'da bir Türk erkek

“

Hem kamu sektörü hem de toplum şikâyet ve geri bildirim konusunda oldukça yetersiz. Şikâyetleri ihbar ya da fişleme, geri bildirimleri ise eleştiri olarak algılıyoruz. Bu da gelişim yerine savunma mekanizmalarının devreye girmesine yol açıyor. Bu kültürel ve yapısal bir eksiklik. Ne yazık ki bu mekanizmalar hem alıcıyı hem de kullanıcıyı korkutuyor.

– Kar amacı gütmeyen ulusal bir kuruluşun temsilcisi

medyadaki tepkilerden sonra gönüllü kamyonlarla su dağıtımını yeniden arttı" demiştir. Yerel bir sivil toplum kuruluşu da sosyal medyanın insanlar tarafından hissedilen boşlukları ve eksiklikleri tespit etmek için yararlı bir araç olduğunu doğruladı.

İnsanlar geri bildirimlerini kime ileteceklerini bilmiyor.

✓ Öneriler

Etkilenen kişiler ve insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tavsiyeler belirlenmiştir:

- Etkilenen bölge genelinde ihtiyaç değerlendirmelerinin koordinasyonu iyileştirilmeli ve daha sistematik hale getirilmelidir. Uygun ve kapsamlı ihtiyaç değerlendirmelerinin yapılmasını sağlamak için kapasite geliştirme çalışmalarına ihtiyaç duyulabilir.
- Erkekler, kadınlar, engelliler ve yaşlılar dahil olmak üzere toplumun farklı kesimleriyle kapsamlı istişareler gerçekleştirilmelidir. Bunların sık sık tekrarlanması gerekmektedir.
- İnsani yardım müdahalesi ile iki yönlü iletişimi kolaylaştırmak için gayri resmi ve resmi kamp ortamlarında⁷ ve kamp dışındaki topluluklarda topluluk komiteleri kurulmalıdır. Bu tür komitelerde, topluluk temsilcileri müdahaleye katılabilir, güncellemeleri dinleyebilir ve müdahale hakkında geri bildirimde bulunabilir.
- Halk ve yetkililer arasında aracı görevi gören muhtarlar aracılığıyla daha fazla iletişim hedeflenmelidir.
- Mevcut geri bildirim mekanizmaları daha görünür ve erişilebilir hale getirilmelidir. Ulusal makamlar ve Türk Kızılayı da dâhil olmak üzere, müdahalede bulunan birçok kuruluşun kendi geri bildirim mekanizmaları bulunmaktadır.

“

Tek tek evleri ziyaret edip insanlara hasta olup olmadıklarını, ilaca ihtiyaçları olup olmadığını, yakacak odunları ya da suları olup olmadığını sormaları ve insanların ihtiyaçlarını listelemeleri gerekiyor. Ama böyle bir şey yok, böyle bir şey ne gördük ne duyduk.

– Malatya'da Türk erkek

“

Bir koordinasyon merkezi kurulmalı. İster ilçe, ister köy, ister mahalle olsun. Orada bir kaymakam, bir muhtar olmalı. İnsanlar bir araya gelir, onların sorunları dinlenir. Bir-iki ayda değil, üç-beş gün gibi kısa bir sürede çözüm bulunabilir.

– TKahramanmaraş'ta bir Türk erkek

“

İnsanlar ve yetkililer arasındaki doğrudan etkileşim bir şeyleri değiştirebilir, hatta çok şeyi değiştirebilir. Ama bir kaymakamla, bir yetkiliyle ya da bir sorun için herhangi biriyle görüşmek benim için zor. Ancak bir muhtar kaymakam ile görüşebilir.

– Kahramanmaraş'ta bir Türk erkek

⁷ Türkiye'deki müdahalede kamplar genellikle yerleşim yerleri veya alanlar olarak anılmaktadır. Bu raporda 'resmi kamp' AFAD tarafından yönetilen yerleşim yerlerini ifade etmek için kullanılmıştır.

Belirsizlik hüküm sürmekte - insanlar bilgi için arkadaşlarına ve ailelerine başvurmaktadır

Türkiye'deki müdahalede ulusal, yerel ve uluslararası aktörler arasındaki karmaşık ilişkiler, en başından itibaren şeffaflık ve bilgiye erişimle ilgili farklı sorunları gündeme getirmiştir. Müdahalenin algılanan siyasi niteliği de bu konuda katkıda bulunmamıştır.⁸ Etkilenen insanlara insani yardım hizmetleri ve hükümet yardımları hakkında bilgi sağlamak için iletişim kanallarının etkili bir şekilde harekete geçirilmesi, etkilenen insanlara karşı hesap verebilirliğin güçlendirilmesinde ve müdahalenin temelini oluşturan ikinci temel düşüncenin karşılanmasında kilit bir faktördür.⁹

İnsanlar bilgilendirilmemiş hissediyorlar

Odak grup katılımcıları, insani yardım aktörlerinden bilgi gelmediğini belirtmişlerdir. Dört ilin tamamında insanlar, insani yardım aktörlerinden hakları olan yardım veya hizmetler hakkında hiçbir bilgi almadıklarını söylemiştir. Malatya kırsalında yaşayan bir Türk erkek, "Neredeyse üç aydır buradayım ve kimse bilgi vermedi" demiştir. Aynı şekilde Adıyaman'daki bir Türk kadın şunları ifade etti: "Şu anda alabileceğimiz hizmetler hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Hiçbir bilgimiz yok." Etkilenen insanlarla yaptığımız görüşmelerde, kendilerine kimin yardım sağladığını ve bölgelerinde hangi aktörlerin bulunduğunu genellikle bilmedikleri de ortaya çıktı. Odak grup katılımcıları, yardımla ilgili bilgilere erişimin kampların dışında yaşayan etkilenen topluluklar için özellikle zor olduğunu söyledi. Kamplar içinde bilgilendirme oturumları veya odak noktaları gibi kanallar kurulmuş olsa da, kampların dışında bu tür kanallar mevcut değildir. Müdahale kapsamında bilgi ve şeffaflık eksikliği, bölgeye büyük miktarlarda yardım geldiğinin farkında olan ancak bu yardımların nereye gittiği veya dağıtım kararlarının nasıl alındığı konusunda çok az bilgiye sahip olan etkilenen insanlar arasında güvensizlik ve adaletsizlik duygularını beslemektedir. Bu durum, insanlar ileriye dönük plan yapma becerilerini kaybettikçe çaresizlik ve güvensizlik duygularını derinleştirmektedir.

Bazı katılımcılar, yetkililerin etkilenen topluluklar için gelen yardımları kısıtladığı yönündeki algılarını paylaşmıştır. Kahramanmaraş'ta bir Türk erkek, "Avrupa'daki vatandaşlarımız tüm bu malzemeleri gönderdi. AFAD gelen yardımlara el koydu ve depolarında sakladı." Hatay'daki bir başka kişi ise "Yabancılar da geldi, Koreliler ve Estonyalılar da vardı. Daha sonra AFAD müdahale etti ve yardımın yapılmasını engelledi; yardımlara polis el koydu." Kahramanmaraş'ta yaşayan bir Türk kadın da başka bir örnek vermiştir: "İzmir Belediyesi Narlı'nın üst kısmına konteynırlar kurdu ama AFAD onları aldı." Ancak insani yardım çalışanlarıyla yaptığımız görüşmeler, aslında gelen yardımların genellikle AFAD ve müdahalede birincil koordinasyon organları olarak rol alan diğer ulusal makamlar aracılığıyla yönlendirildiğini ortaya koydu. Ulusal bir STK şu açıklamayı yaptı: "Bazı yerlerde dağıtım izin verilmiyordu. Bize yardımlarınızı AFAD'a, Kızılay'a ya da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na vermemiz söylendi." Dolayısıyla bu durum, müdahalede hedeflemeye ilişkin şeffaflık ve bilgi eksikliğinin, etkilenen insanlar arasında şüphe ve güvensizlik duygularını sürekli kıldığı gerçeğini yinelemektedir.

Güncel bilgiye erişimde karşılaşılan zorluklar - hem insani yardım çalışanları hem de etkilenen insanlar için

İnsani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler, halkın bilgiye açık ve tutarlı bir şekilde erişiminin büyük bir eksiklik olduğu görüşünü pekiştirmiştir. İnsani yardım aktörleri, koordinasyon ve ortak düşünce eksikliğinin, etkilenen topluluklara yönelik bilgi eksikliğinin bir nedeni olduğunu açıklamıştır. Hükümetin müdahalesinin büyük bir

⁸ Madde 19. Nisan 2023. "Turkey: Access to information must be embedded in the earthquake response."

⁹ OCHA. Nisan 2023. "Türkiye Humanitarian Needs and Response Overview – Interim Update."

kısmı merkezden dağıtılmıştır ve bu da tutarlı mesajların netleştirilmesine yardımcı olmamıştır.

İnsani yardım görevlileri güvenilir ve doğru bilgiye ulaşmakta büyük güçlük çekmiş, bu da topluluklara doğru ve faydalı bilgi aktarma zorluğunu artırmıştır. Ulusal bir STK şu açıklamayı yapmıştır: "**Destek sistemleri sürekli güncelleniyor ya da değiştiriliyor, bu da bilgi akışını sekteye uğrattıyor. Mümkün olduğunca fazla bilgi sağlamaya çalışıyoruz, ancak her kuruluşun bunu yeterince yapabildiğinden emin değilim. Örneğin, depremde belgelerini elde etme prosedürleri şehirden şehre farklılık gösteriyordu. Bir noktada, değişikliklere ayak uyduramadık.**" İnsani yardım aktörleri ayrıca iletişim ağlarının zarar görmesinin, etkilenen insanlara güvenilir bilgi sağlamanın önündeki bir diğer büyük engel olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, özellikle ulaşılması zor topluluklar için zorluklar devam ederken, müdahale devam ettikçe bilgi kanallarının daha yerleşik ve etkili hale geldiği kanısını uyandırmışlardır. Görüştüğümüz ulusal ve uluslararası aktörler, etkilenen insanlara bilgi sağlamak için web siteleri, telefon hatları, sosyal medya ve topluluk toplantıları da dahil olmak üzere çeşitli yöntemler kullanmaktadır.

İnsanlar daha iyi çevrimiçi ve çevrimdışı bilgi paylaşımı talep ediyorlar

Yerleşik bilgi kanallarının yokluğunda, birçok kişi mevcut yardımlarla ilgili ana bilgi kaynağının söylentiden ibaret olduğunu belirtmiştir. İnsanlar dağıtım zamanlarını ve yerlerini komşuları ve aile bağlantıları aracılığıyla ya da etkilenen diğer insanlarla tesadüfen karşılaşarak öğrenmişlerdir. Örneğin, Malatya'daki Türk bir erkek bize şunları söylemiştir: "**Duyuru yok, resmi açıklama yok, haber yok, mesaj yok. Elinde su ya da giysi olan birini gördüğümüzde bunları nereden bulunduğunu sorar ve hemen giderdik.**" Sosyal ağlara olan bu bağımlılık sosyal medya kullanımına da yansımıştır. Bazı kişiler hükümet web siteleri, telefon mesajları veya WhatsApp mesajları aracılığıyla çevrimiçi bilgiye eriştiklerini belirtmiştir. Diğerleri ise teknolojiyi kullanmamanın kaçırılmış bir fırsat olduğunu ve internetin gücünden yararlanmak için daha fazla şey yapılması gerektiğini düşünüyordu. Bazıları ise müdahale hakkında bilgi almak için muhtarlara başvurduklarını belirtmiştir. Muhtarların rolü hakkındaki düşünceler karışıktır. Bazı kişiler muhtarlarından bilgi alabilmiş, bazıları ise bilgi sağlamanın muhtarın sorumluluğunda olması gerektiğini ancak muhtarın bu konuda başarısız olduğunu belirtmişlerdir.

Desteğe nasıl erişileceğini bilmek karmaşık olabilmektedir.

“

Belirsizlik hüküm sürüyor. Bilgi eksikliği var. Örneğin suyun ne zaman geleceği ya da hangi bölgeye ve kaç kişiye dağıtım yapılacağı konusunda net bir cevap yok.

– yerel bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi

“

[Başlangıçta] bilgi kirliliği zirvedeydi. Belirsizlikler ve şoklar üst üste gelince doğru bir bilgi akışı sağlanamıyordu. Şimdi her şey daha net, bilgi akışı daha dengeli bir düzlemde ve iyi gelişmeler var

– Uluslararası bir STK temsilcisi

“

Güncel bilgilere haberlerden, sosyal medyadan ve internette ulaşabildim. Kiracı ve ev sahibi desteği, eğitim süreci güncellemeleri, kurumların ve belediyelerin sunduğu hizmetler gibi konular sosyal medyada paylaşılıyordu. Ayrıca arkadaşlarım ve akrabalarım WhatsApp gruplarında bizimle ilgili önemli konuları paylaşıyorlardı.

– Kahramanmaraş'ta engelli bir genç

✓ Öneriler

Etkilenen kişiler ve insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tavsiyeler belirlenmiştir:

- Müdahale kapsamında farklı kuruluşların rolü ve mevcut yardım yöntemleri konusunda etkilenen kişilerle iletişim artırılmalıdır. İnsanların hangi aktörlerden ne şekilde yardım bekleyeceklerini bilmedikleri açıkça görülmektedir.
- Etkilenen toplulukların nasıl bilgi almayı ve insani yardım kuruluşlarıyla nasıl iletişim kurmayı tercih ettiklerini anlamak için onlara danışılmalıdır. Daha sonra, insani yardım aktörleri tarafından paylaşılan bilgilerin insanların ihtiyacı olan bilgiler olduğundan emin olmak için düzenli hesap verebilirlik değerlendirmeleri yapılmalıdır.
- Doğru ve güncel bilgilerin ulusal makamlar, yerel makamlar, sivil toplum aktörleri ve bağışçılar da dâhil olmak üzere tüm aktörlerin erişimine açık olmasını sağlamak için müdahalede çalışan farklı aktör türleri arasındaki koordinasyon ve iletişim kanalları geliştirilmelidir.
- İnsanların telefonlarına doğrudan mesaj göndermek de dahil olmak üzere teknoloji ve sosyal medya kullanılarak bilgiler daha etkili bir şekilde paylaşılmalıdır. İletişimin Arapça da dahil olmak üzere bağlama uygun dillerde sunulması sağlanmalıdır.
- Resmi kamplarda, gayri resmi kamplarda ve topluluklar içinde bilgi paylaşımı oturumları düzenlenmelidir. Bu aynı zamanda hukuki yardım veya girişimcilik desteği gibi temel ihtiyaçların ötesine geçen mevcut hizmetlere ilişkin bilgileri de içermelidir.
- Muhtarların özgün rolünden ve topluluklara olan yakınlıklarından yararlanılmalı ve bu özgün durum topluluklara bilgi sağlamak için kullanılmalıdır. Yaygın yanlış bilgi nedeniyle, muhtarlar güvenilir bilgi kaynağı olarak işlev görebilir.

Bir duyuru yapılabilir. Artık herkesin interneti var, herkesin telefonu var. İnternet üzerinden bir duyuru yapılabilir.

– Adıyaman'da Türk kadın

Kamplarda bilgilendirme toplantıları düzenlenebilir. Neyin dağıtılacağıının, kimin dağıtacağıının ve ihtiyaçların belirlenmesi daha etkili bir ilerleme sağlayabilir.

– ulusal bir STK'dan temsilci

Koordinasyonsuz dağıtımlar erişim engellerine yol açmaktadır

İnsani yardım aktörleri başlangıçtan itibaren önemli lojistik zorluklarla ve kaynak sınırlamalarıyla (hem insani hem de mali) karşı karşıya kalmıştır. Koordinasyon eksikliği bu engelleri daha da ağırlaştırmıştır. Görüştüğümüz kişiler kaotik ve onur kırıcı dağıtımlardan bahsetmiştir. Herkes yardıma erişemezken, insanların yaşadıkları bölgeler de yardıma erişimlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Bazı insanlar insani yardım görevlilerinin kendilerine insanlık ve kibar davrandığını düşünürken, diğerleri aşağılandıklarını hissetmiştir.

İnsani yardım kuruluşları arasında etkin olmayan iletişim

Görüştüğümüz kişilerin bir kısmı yardım dağıtımından memnun olsa da, birçoğu önemli erişim zorluklarıyla karşılaşmıştır. Erişimin önündeki en büyük engellerden biri, özellikle müdahalenin ilk aylarında insani yardım aktörleri arasındaki koordinasyon eksikliği olmuştur. Dört ilde de etkilenen insanlar tutarsız ve sistematik olmayan bir dağıtım sürecinden bahsetmiştir. İnsanlar yönlendirme ve hedeflemeden yoksun bir süreçten bahsetmişlerdir. Yardımların rastgele zamanlarda ulaşması ve ilk gelene ilk hizmet esasına göre dağıtılması, birçok kişinin yardımları alamadığı anlamına gelmektedir. Malatya'da yaşayan bir Türk erkek, bir gözlemini şöyle anlatıyor; "Düzenli ve düzgün bir dağıtım yoktu; koordinasyon zayıftı. Diğerlerinin ne yaptığını düşünmeden, herkes kendi kararına göre bir şeyler dağıttı." Hatta Kahramanmaraş'taki bir Türk erkek, organizasyon eksikliğinden dolayı insani yardım personelinin doğru yerlere yönlendirmek için devreye girmek zorunda kaldığını anlattı: "Bir noktada onları yönlendiriyorduk [...] Yardım kamyonlarını ve tırlarını ihtiyacı olan insanların olduğu yere yönlendiriyordum."

Tutarlı bir dağıtım sisteminin olmaması, görüştüğümüz insani yardım aktörleri tarafından da aynı şekilde ifade edilmiş ve her görüşmecisi koordinasyonsuzluğu bir sorun olarak tanımlamıştır. Müdahaleye herhangi bir gözetim olmaksızın aksiyon alan aktörlerin çokluğu, sorumlulukların ve görevlerin dağılımı konusunda kafa karışıklığına ve belirsizliğe yol açmıştır. Etkisiz iletişim hatları, birden fazla insani yardım aktörünün aynı yerlere aynı yardımlarla ulaşması anlamına gelmiş, bu da mükerrerliklere ve boşluklara yol açmıştır. Yerel bir sivil toplum kuruluşunun da belirttiği gibi, iletişimdeki kopukluk kamu kurumlarına kadar uzanmıştır: "Yerel yetkililer ve kamu kurumları arasında da büyük bir bölünme var. Birbirlerini sürece dahil etmiyorlar ve koordinasyon yok." Ayrıca, acil müdahale programlama konusunda deneyimsiz aktörler de olay yerine gelerek telaş içinde yardım etmeye çalışmış bu da verimsizliği daha da derinleştirmiştir. Bununla birlikte, insani yardım aktörleri, zaman içinde aktörler arasındaki koordinasyon ve organizasyonun iyileştiğini, müdahalenin iletişim kanalları kurduğunu, bilgi boşluklarını doldurduğunu ve uzmanlaşmış yetkiler geliştirdiğini ifade etmişlerdir.

Kaotik dağıtım noktaları

Görüştüğümüz kişiler, dağıtım noktalarının sık sık aşırı kalabalık ve kaotik hale geldiğini anlattı. Sonuç olarak, yaşlılar ve engelliler mevcut yardımlara ulaşmakta zorluklar yaşamıştır. Hatay'da yaşayan bir Türk kadın yaşadığı deneyimi şöyle anlattı "Kamyonların etrafında zaman zaman kalabalık ve kaos oluyordu. Yaşlılar yardıma ulaşmakta zorluk çekiyordu. Uzun boylu insanlar ve gençler [yardımlardan] faydalanabiliyordu." Ayrıca, birçok kadın kaotik ortamın ve dağıtım noktalarının kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olduğunu belirtmiştir.

Koordinasyonsuz dağıtım yöntemleri, insanların yardım almak için uzun süreler boyunca sırada beklemek zorunda kalmasına neden olmuştur. Bazı kişiler bu süreci

Bence koordinasyon eksikliği vardı ve bu durum STK'lar için de geçerliydi. Bazı kuruluşlar düzgün bir ihtiyaç değerlendirmesi yapmadan hızlı bir şekilde sürece dahil olurken, diğerleri prosedürleri takip ettikleri için gecikmeler yaşadı. Sonuç olarak, aynı hizmetlerin veya aynı kuruluşların aynı bölgelere ulaşmasıyla duplikasyonlar yaşanabiliyordu.

– ulusal bir STK'dan temsilci

Yardıma ulaşmaya çalışırken bir kaos yaşandı. İnsanlar kamyonun etrafında toplanmıştı, herkes bir şeyler almaya çalışıyordu. Bazıları bu sırada ezildi. Bu kaotik durum nedeniyle gıda malzemelerine ulaşmak da zor oldu.

– Hatay'da Türk kadın

onur kırıcı bulduğundan paylarına düşeni almaktan vazgeçmeyi tercih etmiştir. Kahramanmaraş'ta yaşayan bir Türk erkek bu deneyimi şöyle anlattı: "Dağıtım yöntemi tam bir işkence. Makbuz almak için sıraya girmek zorundasınız. Bir makbuz alıyorsunuz. Makbuzu aldıktan sonra geri dönüp tekrar bekliyorsunuz. Yardımı alana kadar tam bir işkence. İki gün önceden sıraya girmeniz gerekiyor." Engelli insanlar ve küçük çocuklu anneler de bu sürecin kendileri için nasıl kısıtlayıcı olduğunu anlattı. Malatya'da yaşayan Suriyeli bir kadın şunları söyledi: "Yardım paketini almak için bütün gün beklemeniz gerekiyor. İş olmayanlar gidip bekleyebilir ama benim çocuğum var. Onu o kadar saat yalnız bırakamam." Uzun sıralar kadınlar ve LGBTQIA+ bireyler için de koruma riski oluşturmaktadır.

Doğru zamanda doğru yerde olma sorunu

İnsanlar belirli zamanlarda dağıtımlara katılmakta zorlandıklarını bildirmiştir. Dağıtımlar gün içinde yapılma eğiliminde olduğundan, özellikle tarımla uğraşan topluluklarda çalışmak zorunda olan insanlar bu nedenle zorlanmaktadır. Örneğin Adıyaman'da yaşayan bir Türk kadın bize şunları söyledi: "Orada herkesin kendi işi ve sorumlulukları var. Bir paket için bütün gün bekleyemem [...] Bizi arasinlar. Ya komşumuza teslim etsinler ya da akşam geldiğimizde biz alalım diyebiliriz. Ama bunu yapmıyorlar." Aynı şekilde Malatya'da yaşayan bir Türk erkek de şunları söyledi: "Bazen bize yardım paketi verdiklerinde tarladayız ama zamanında yetişemediğimizde bizim için ayırmıyorlar." Bu durum, yardımların bağlama özgülü olması ve farklı toplulukların ihtiyaçlarına karşı dikkatli olunması gerektiğinin altını çizmektedir. Öte yandan, akşam dağıtımları belirli gruplar için koruma riskleri oluşturmuştur. Kısmi görme yetisi olan bir görüşmeci şunları aktarmıştır: "Bazen yardımları akşamları da dağıtıyorlardı çünkü gündüz yeterli olmuyordu. O zamanlarda tek başıma gidemiyordum."

Coğrafi konum, insanların yardıma erişiminde önemli bir rol oynamıştır. Odak grup tartışmalarımızda ve görüşmelerimizde insanların ihtiyaç duydukları yardımlara erişimde zorluk yaşadığı en sık tespit edilen yer Adıyaman olmuştur. Bununla birlikte, insanlar Hatay ve Malatya'da da bu konuda eksiklikler olduğunu düşündüklerini çeşitli şekillerde dile getirmişlerdir. Örneğin, ulusal bir STK'dan bir temsilci şunları söylemiştir: "Adıyaman ve Hatay destek alamayan ve en çok zarar gören şehirler oldu." Etkilenen insanlarla yapılan görüşmeler, kırsal topluluklarda veya şehrin kenar semtlerinde yaşayan insanların yardıma erişiminin daha zor olduğunu da göstermiştir. Örneğin Hatay'da yaşayan Suriyeli bir erkek, "Belediyeye yakın oturanlar doğrudan destek alabildi ama diğer taraftakiler yardıma erişemedi" dedi. Görüştiğümüz insani yardım görevlileri, özellikle lojistik zorlukların artması ve kritik altyapının zarar görmesi nedeniyle kırsal kesimdeki toplulukların yardımlara erişiminin zorlaştığını altını çizdi.

Yardım sunumunun yerelliği ile ilgili bir başka sorun da yardım dağıtımının genellikle kamplarla sınırlı kalmasıdır. Depremde evleri hasar görenler bile, sırf bir kampta yaşamadıkları için temel ihtiyaçlarını karşılayacak yardım bulmakta zorlanmışlardır. Hatay'da yaşayan Suriyeli bir kadın deneyimlerini şu şekilde aktardı: "Kamplarda yaşayanlara yardım etmeye öncelik veriyorlardı. Bazen su almak için kampa gittiğimizde, sadece kampta yaşayanlara yardım sağladıklarını söylediler ve su vermeyi reddettiler." Aslında, bazı insani yardım aktörleri de çalışmalarını kamplarla sınırlandırdıklarını doğrulamıştır. Örneğin uluslararası bir STK şu açıklamayı yaptı: "Kuruluşlar ağırlıklı olarak kamp alanlarında çalışıyor. Kampların dışında yardım sağlayamıyoruz. Bu yüzden kamp dışında yaşayanların talepleri yerine getirilemiyor."

Yardımların ulaştırıldığı yerlerdeki önemli farklılıklar, insanların yardımlara erişmek için genellikle uzun mesafeler kat etmesi anlamına da gelmektedir. Toplu taşıma araçlarının yetersizliği, yolların kapalı olması ve benzin sıkıntısı bu durumu daha da zorlaştırmıştır. Sonuç olarak, insanlar yiyecek ve su alabilmek için uzun mesafeler yürüdüklerini bildirmişlerdir. Yerel bir sivil toplum kuruluşunun temsilcisiyle yaptığımız

“

Bazı insanlar benim gibiydi, utanıyorlardı ve sıraya girmeye çekiniyorlardı. Hal böyle olunca yardım da bana ulaşamadı.

– Adıyaman'da Suriyeli erkek

“

Olanlar çabucak unutuldu. Burada hala enkaz var. Kendimizi terk edilmiş hissediyoruz. İhtiyaçlarımıza gerekli hassasiyet gösterilmeli. İnsanlara buradaki durum hatırlatılmalı. Kendimi terk edilmiş gibi hissediyorum. Üç ay oldu.

– Hatay'da Türk kadın

“

Yolların çökmesi ve kapanması erişimi bir süreliğine imkânsız hale getirdi. Özellikle köylere erişim son derece zorlaştı [...] Dağlar çöktü, yollar kapandı ve tarlalar ikiye bölündü.

– kar amacı gütmeyen ulusal bir kuruluşun temsilcisi

“

Yardıma ulaşmak için yaklaşık üç kilometre yürüydük. Eğer bir araç geçerse bizi bırakırlardı; aksi takdirde eşyaları sırtımızda taşımak zorunda kaldık ki bu çok zordu.

– Malatya'da bir Türk erkek

görüşmede katılımcı, bu durumun sosyo-ekonomik bir uçuruma yol açtığını, arabası ya da motosikleti olanların yardıma erişebildiğini, olmayanların ise bunu kaçırdığını ifade etmiştir. Bu uçurum ulaşımın da ötesine geçmiş, sosyal medyaya erişimi olanlar ve dil engeli bulunmayanlar ihtiyaç duydukları yardıma daha kolay ulaşabilmiştir.

İnsani yardım personeli ile etkileşim konusunda karışık deneyimler

Birçok odak grubu katılımcısı, başta STK çalışanları ve gönüllüler olmak üzere insani yardım müdahalesinde yer alan kişilerin olumlu davranışlarının altını çizmiştir. Etkilenen insanlar, kendilerine yardım eden insanların gösterdiği empati ve nezaket için minnettar olduklarını belirtmişlerdir. Hatay'da bir kadın şunları söylemiştir: **"Onların davranışlarını olumlu ve empatik bulduk. Ayrıca onlar da korkmuş ve üzölmüşlerdi."** İnsani yardım personelinin yaşadığı travmalar bizimle yaptıkları görüşmelere de yansımıştır. Görüştüğümüz kişilerden biri depremde yaşadığı kayıpları şöyle anlattı: **"Amcamı, eşini, gelinini ve tüm ailesini kaybettim. O aileden sadece iki kişi hayatta kaldı."**

Ancak insani yardım personeline yönelik algıların tamamı olumlu değildi. Katılımcıların en yaygın şikayeti, yardıma erişirken kendilerini genellikle aşağılanmış ve hatta insanlıktan çıkmış hissetmeleriydi. İnsanlar yol kenarındaki giysi yığınlarını karıştırmak zorunda kalmak gibi deneyimleri aşağılayıcı bulmuştur. Hatay'da yaşayan bir Türk kadın şunları söyledi: **"Giysileri atarak dağıtıyorlardı ve sadece güçlü olanlar alabiliyordu. Bir kaos vardı. Kendimizi dilenci gibi hissediyorduk."** Malatya'daki Suriyeli bir kadın da benzer duygular içindeydi: **"Kendimizi aşağılanmış hissettik. Hiçbir yardımı onurumuzla kabul edebileceğimizi düşünmüyorduk."** Birçok kişi yardım dağıtımı sırasında fotoğraf çeken insani yardım görevlileri tarafından sömürüldüğünü hissetmiştir.

Bize bildirilen iki olayda, kaba davranışlar sözlerin ötesine geçerek şiddete dönüşmüştür. Adıyaman'da yaşayan Suriyeli bir kadın şunları söyledi: **"Buradaki kampta bulunan kafeteryanın sahibi çok kaba, bize bağıyor. Daha önce de kavga çıkarmış, kadınları ve erkekleri dövmüştü."** Bununla birlikte, pek çok insan yardımseverlerle etkileşim halindeyken genel olarak kendilerini güvende hissettiklerini ifade etti. Bunun yerine, birincil güvenlik endişeleri soygun ve yağma tehditlerinden kaynaklanıyordu. Malatya'daki bir Türk erkek durumu şöyle anlattı: **"[Biz] akşam beş ya da altıdan sonra bile dışarı çıkmazdık. Can güvenliğimiz risk altındaydı ve hırsızlıklar oluyordu. Geceleri tuvalete gitmeye bile korkuyorduk."** Adıyaman'da yaşayan Suriyeli bir erkek de **"Yakınlarda bir bakkalım vardı; yarısından fazlasını yağmaladılar"** dedi. Bu yağmalama tehdidi, kamplarda ve topluluklarda daha fazla güvenlik sağlanmasını gerektirmektedir. Ancak görüştüğümüz insani yardım aktörleri, yağma haberlerinin bazen manipölasyon aracı haline getirildiğini ve başta Suriyeliler ile Dom ve Abdal halkları gibi etnik azınlıklar olmak üzere marjinal gruplara yönelik ayrımcılığı körüklemek için kullanıldığını ileri sürmüştür.

Yardımları dağıtırken çocukların fotoğraflarını çektiler. Her yer çamurluydu ve çok kötüydü. Bu beni rahatsız etti. Bu davranışı incitici buldum.

– Hatay'da Suriyeli kadın

Dağıtımlar bazen kaotik ve insan onuruna aykırıdır.

✓ Öneriler

Etkilenen kişiler ve insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tavsiyeler belirlenmiştir:

- Koordinasyon yapılarının dışında kalan aktörler de dahil olmak üzere müdahale kapsamında hizmet sağlayan tüm aktörlerin hizmet haritasının çıkarılması gerekmektedir. Ayrıca, mevcut sektörel faaliyet haritalaması (kim nerede ne yapıyor), aktörlerin boşlukları ve mükerrerlikleri izleyebilmeleri için faaliyet zamanlamasına ilişkin bilgileri de içerecek şekilde genişletilmelidir.
- Uluslararası STK'lar ve yerel STK'lar arasındaki koordinasyonun bölgesel bazda iyileştirilmesi, böylece benzer görev ve projelere sahip kuruluşların farklı bölgelere dağılması gerekmektedir.
- Dağıtım kapsamını iyileştirmek ve bazı insanların daha fazla yardım alıp diğerlerinin alamaması gibi algılanan adaletsizlikleri önlemek için kayıt sistemlerinin (isim veya kimlik dahil) kullanımı artırılmalıdır.
- Yardımlar doğrudan ihtiyacı olanlara, özellikle de hassas gruplara ulaştırılmalıdır. Bu, güvenliği ve saygınlığı artıracak ve insanların sırada bekleme zorunluluğunu azaltacaktır.

Ev adresi, ev numarası ve aile üyelerinin sayısına göre destek sağlamak daha adil olacaktır. Böylece kimse kimsenin hakkına girmez ve dağıtım herkes için eşit olur.

– Hatay'da Suriyeli bir erkek

Temel ihtiyaçları karşılamak için verilen eşitsiz mücadeleler

Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler, en başından itibaren ihtiyaç duydukları desteğe erişim konusunda spesifik zorluklarla karşılaşmıştır.¹⁰ Suriyeli ve Kürt azınlık grupları da ilk aşamalardan itibaren özellikle zor koşullarda kalmışlardır. Nitekim deprem öncesi ayrımcılık raporları yaygınken, deprem sonrasında bu durum daha da artmıştır.¹¹ Türkiye'nin dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahibi olmasından kaynaklanan benzersiz konumu, insani yardım müdahalesinin özellikle Hatay gibi büyük mülteci nüfusuna sahip illerde sosyal uyumu ele alması gerektiği anlamına gelmektedir.¹² İnsani yardım aktörleri, kırılğanlıklara karşı duyarsızlığın özellikle müdahalenin ilk aşamalarında yaygın olduğunu doğrulamışlardır. İnsani yardım aktörleri, başlangıçta kitlelerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanarak yardım sağlamada herkese uyan standart bir yaklaşım benimsemiştir. Bununla birlikte, görüşülen birçok kişi, müdahalenin bu konuda ilerleme kaydettiğini, toplum gruplarının belirli zorluklarının giderek daha görünür hale geldiğini ve hizmet sunumunun sonuç olarak giderek daha uzmanlaşmış hale geldiğini vurgulamıştır. Müdahalenin giderek daha fazla belirli hassasiyetlere odaklanması umut verici olmakla birlikte, bu çabaların hızlanarak ve genişleyerek devam etmesi gerekmektedir.¹³

Siyaset halkın güvenini azaltıyor

Yardımların koordinasyonsuz bir şekilde dağıtılması, bazılarının çok az, bazılarının ise daha fazla yardım alması nedeniyle pek çok kişinin yardımların eşit dağıtılmadığı hissine kapılmasına yol açmıştır. Hatay'da yaşayan Suriyeli bir kadın şöyle diyor: "Yardımlar hiç eşit değil. Örneğin, birçok insan ayda iki kez gıda yardımı alırken, bazıları ayda bir kez alıyor. Bazıları da hiç almıyor." Eşit olmayan dağıtımlar, fırsatçı bireylerin sistemi istismar etmesiyle daha da kötüleşmiştir. Etkilenen insanlar sıklıkla yardımları istifleyen kişilerden bahsetmiştir. Adıyaman'da yaşayan Suriyeli bir kadın bu sorunu şöyle ifade etti: "Hata sadece kuruluşlarda değil, insanlarda da var. Herkes sadece ihtiyacı olan yardımı alsa her şey daha iyi olurdu. Ama herkes açgözlü ve daha fazla yardım almaya çalışıyor." İnsani yardım aktörleri, istifleme uygulamalarının aslında, yapılan müdahalenin başka türlü ihtiyaçlarını karşılamayacağı konusunda endişeli ve şüpheli olan depremzedeler tarafından başvurulmuş başa çıkma mekanizmalarının tezahürleri olduğunu belirtmişlerdir.

Görüştüğümüz pek çok Türk katılımcı, kişisel bağlantıların yardım dağıtımını etkilediği görüşünü paylaşmıştır. Dağıtım görevlilerinin arkadaşlarına ve aile üyelerine fazladan mal verdiğinden ya da belirli ürünleri tanıdıkları için ayırdıklarından bahsetmişlerdir. Malatya'daki bir Türk erkek, "Daha iyi olanları kendi yakın çevrelerine ayırıp, kalanları başkalarına veriyorlardı," diye yakınmıştır. Siyasi motivasyonlar da karar alıcılar için bir başka etken olmuş; insanlar yardım dağıtıcılarının aynı siyasi görüşe sahip olanları kayırdığını belirtmiştir. İnsani yardım aktörleri de bu uygulamalara tanıklık etmiştir. Yardımın siyasallaşması, bazı bölgelere diğerlerinden daha erken ve daha yoğun bir şekilde ulaşıldığı anlamına geldiği görülmektedir. Bazı kişiler, müdahalenin sistematik ihtiyaç değerlendirmeleri yapmamasının siyasi önyargıların büyümesi için alan sağladığını öne sürmüştür. Türkiye'de Mayıs 2023'te yapılacak genel seçimlerin zamanlaması da bu söylemi pekiştirmiştir. Görüştüğümüz bazı insani yardım aktörleri, seçim sürecinin yardımın siyasallaşmasına yol açtığını ve hizmet sunumunun adillikini azalttığını belirtmiştir. Algılanan bu yanlış uygulamaların, halkın insani yardım kuruluşlarına ve kurumlarına olan güvenini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Kadınlar çeşitli zorluklarla karşılaşılıyor

Etkilenen topluluklar ve insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler, kadınların

Başlangıçta sadece temel ihtiyaçlara odaklanıldı. Herkes elinde ne varsa onu karşılamaya odaklandı. Daha sonra hassasiyetlere ve özel ihtiyaçlara daha fazla önem verilmeye başlandı. Örneğin hijyen kitlerinin dağıtımı cinsiyet ayrımına göre yapıldı.

– ulusal bir STK'dan temsilci

Siyasi görüşleriniz onlarla aynı olsaydı, her şey sizin için kolay olurdu, Onlar bir şekilde bunu yaparlardı. Sırf farklı bir görüşe sahip olduğum için çadır almakta bile zorlandım.

– Malatya'da Türk erkek

Seçim yaklaşırken hükümetin yardımı sadece sembolikti.

– bir savunuculuk kuruluşu temsilcisi

Görmek istemediğimiz şeyler oldu: gücün kötüye kullanılması ve siyasi gerilimler. Seçim bir katalizör görevi gördü. Mevcut hükümetin destekçisi olmak size farklı ayrıcalıklar sağlıyor.

– Yerel bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi

¹⁰ OCHA. Şubat 2023. "Flash Appeal: Türkiye Earthquake (February - May 2023)."

¹¹ Uluslararası Af Örgütü. Şubat 2023. "Türkiye/Syria Earthquakes: A Human Rights Approach to Crisis Response."

¹² OCHA. Nisan 2023. "Türkiye Humanitarian Needs and Response Overview – Interim Update."

¹³ Uluslararası Af Örgütü. Nisan 2023. "We all need dignity: The exclusion of persons with disabilities in Türkiye's earthquake response."

karşılaştığı bir dizi özel engel ve zorluğu ortaya çıkarmıştır. Yardım alan çok sayıda kadın, dağıtım noktalarındaki kaos ve agresif kalabalığın kendileri için güvenlik endişesi yarattığını bildirmiştir. İnsani yardım aktörleri ayrıca müdahaleden bu yana aile içi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olaylarının arttığını bildirmiştir. Bu eğilime katkıda bulunabilecek bir faktör, kamplarda kadınlar için özel ve güvenli alanların olmamasıdır. Bir odak grup katılımcısı, kullanabilecekleri başka bir alan olmadığı için arka bahçelerinde tuvalete gitmek zorunda kaldıklarını anlatmıştır. Bir diğeri ise tamamen yabancı birinin evinde duş almak zorunda kaldığını belirtmiştir. İnsani yardım aktörleri de kadınlar için özel ve ayrılmış alanların eksikliğinin müdahalede devam eden bir sorun olduğunu doğrulamıştır. Uluslararası bir STK çalışanı şunları aktarmıştır: "**Kadınların ve çocukların güvenliğiyle ilgili birçok koruma riski de var. Bu kamplarda ortak duş alanları ve tuvaletler var.**" Kadın hakları konusunda uzmanlaşmış yerel bir sivil toplum kuruluşunun temsilcisi, sorunun boyutunun çok ciddi olduğunu ve hatta bazı kadınların geceleri tuvaleti kullanmak zorunda kalmamak için akşamları su içmeyi bıraktığını ifade etmiştir.

İnsani yardım aktörleri ayrıca hijyen kiti, hijyenik pedler, doğum kontrol hapları ve genital hastalıklar için ilaçlar da dahil olmak üzere kadınlar için karşılanmamış çeşitli ihtiyaçlardan bahsetmiştir. Katılımcılar, çocukları için bebek maması, süt ve gıdaya erişimde yaşanan zorluklardan bahsettiklerinden, bakım vermenin cinsiyete dayalı yükünün de kadınlar için ağır olduğu görülmektedir. Katılımcılar, bakım görevleri nedeniyle dağıtım alanlarına gitmekte yaşadıkları zorluklardan ve çocuklarının eğitimi ve psikolojik travmalarıyla ilgili süregelen endişelerinden bahsetmişlerdir. Belirli ihtiyaçları tespit etmek ve kadınların geri bildirimlerini açık yüreklilikle vermelerini sağlamak için, kadınlara kendi özel durumlarına, deneyimlerine ve toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı bir şekilde diğer kadınlar tarafından yardım edilmesi hayati önem taşımaktadır.¹⁴ Ancak birçok insani yardım çalışanı bize müdahale kapsamında çalışan kadın sayısının yetersiz olduğundan bahsetmiştir.

LGBTQIA+ topluluğunun etiketlenmesi ve özel ihtiyaçları

Bir savunuculuk örgütünden bir temsilciye göre, "**Ötekileştirmedeki en büyük etken, LGBTQIA+ bireylerin depremin sorumlusu ve nedeni olarak görülmesidir.**" LGBTQIA+ bireyler, sözde günahlarının karşılığı olarak depremden sorumlu tutulmaktadır. Sonuç olarak, en temel ihtiyaçlarını karşılamada önemli engellerle karşılaşmaktadırlar. Güvenlik endişeleri, ortak alanlarda yaşamının söz konusu olmadığı ve birçoğunun hasarlı evlerde yaşamaya devam ettiği anlamına gelmektedir. Toplumsal önyargı, LGBTQIA+ topluluğu içindeki pek çok kişinin cinsiyetini veya cinsel yönelimini gizlemesine neden olmuştur. HIV'li bir trans kadın, kira desteği ve hijyen kiti dışında müdahalenin kendisini görmezden geldiğini anlatmıştır. Beslenme, barınma ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için hâlâ yardıma ihtiyacı olduğunu ve çalışmadığını ifade etmiştir. Yardım sağlayıcılar tarafından kendisine proaktif bir şekilde danışılmamış ve insani yardım kuruluşlarıyla iletişime geçmeye çalıştığında hiçbir yanıt alamamıştır. Ayrıca HIV teşhisi konusunda da hiçbir destek almadığını aktarmıştır. Bir savunuculuk kuruluşundan bir temsilci ile yapılan görüşmede, malzemelerin enkaz altında kalması nedeniyle HIV ilaçlarına erişimin özellikle zor olduğu vurgulanmıştır.

Özel ürün ve hizmetlere erişim engelli bireyler için önemli bir zorluktur

Deprem ardından bölgedeki engelli sayısı önemli ölçüde artmış ve müdahale bu kişilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlıksız yakalanmıştır. Yardım alan birçok engelli, müdahalede ihmal edildiklerini hissettiklerini ve özel ihtiyaçları konusunda kendilerine danışılmadığını bildirmiştir. Yerel bir sivil toplum kuruluşu ile yapılan bir görüşme, tuvalet imkanlarına erişimin fiziksel engelli bazı insanlar için büyük bir zorluk olduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak, tuvaleti kullanmak için hasarlı evlerine dönerek güvenliklerini riske atan insanlarla ilgili bildirimler almışlardır. Bu

“

Herkesin kendi evi vardı. Ama şimdi birlikte yaşadığımız için artık kimsenin mahremiyeti kalmadı.

– Malatya'da Suriyeli kadın

“

Kadınlar doğum kontrol haplarına erişimde, genital hastalıklardan kaynaklanan ihtiyaçların giderilmesinde ve yaşlı bakım ihtiyaçlarında zorluklarla karşılaştılar. Başlangıçta bu ihtiyaçlarını dile getirmekte zorlanıyorlardı. Biz bu konuyu ele aldık.

– bir kadın kuruluşu temsilcisi

“

LGBTQIA+ bireyler cinsel yönelimlerini veya kimliklerini gizleyerek yaşıyorlardı.

– LGBTQIA+ hakları örgütünden bir temsilci

“

İlk soru olarak sağlık durumumu sormalarını isterim. Psikolojik durumumu, korku düzeyimi ve HIV ile ilgili durumumu sorgulamalarını isterdim. Kahvaltı ve öğle yemeği dahil olmak üzere öğünlerimi nasıl karşıladığımı, kiramı ödeyip ödeyemediğimi, hastalığımla nasıl başa çıktığımı ve hastanelerden herhangi bir desteğe ihtiyaç duyup duymadığımı sormalarını isterdim.

– Gaziantep'te HIV'li trans kadın

¹⁴ UN Women. Nisan 2023. "[UN Women brief on earthquake in Türkiye: Impacts and priorities for women and girls.](#)"

durum, kamplardaki koşulların farklılık göstermesine rağmen, kampların büyük çoğunluğunun ortak kullanım alanlarına sahip çadır alanları olduğunu ve bu alanların birçok engelli için yetersiz ve kullanışsız olduğunu gösteren bir başka çalışmayla da tutarlılık göstermektedir.¹⁵ Yardım dağıtımının kaotik yapısı da engelliler için zorluklar yaratabilmektedir. Örneğin, bir kişi ayakta duramadığı ve başı döndüğü için uzun kuyruklar nedeniyle dağıtımlara katılamadığını ifade etmiştir. Yerel bir sivil toplum kuruluşundan bir temsilci de kamplardaki yaşam koşullarının özellikle nöro-çeşitliliğe sahip kişiler için zorlayıcı olabileceğini belirtmiştir. Araştırmalar, kampta kalmanın özellikle ruh sağlığı sorunları olan kişiler ve aileleri ile zihinsel engelli kişiler ve aileleri için zorlayıcı olduğunu göstermektedir.¹⁶

Irksal ve dini ayrımcılık

Bazı kişiler ırk ve dini mezheplere dayalı ayrımcılığın dışlanmaya katkıda bulunan bir faktör olduğunu belirtmiştir. Suriyeli odak grup katılımcıları, yardım dağıtımında Suriyeliler ve Türkler arasında ayırım yapıldığının altını çizmiştir. Bu farklı muamele çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Suriyeliler bazı ürünlere erişimde zorluklarla karşılaşmış; daha az miktarda yardım aldıklarını hissetmiş; yardımı en son kendilerinin aldığını düşünmüş ve kendilerine daha az insani davranıldığını belirtmişlerdir. Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeli bir erkek, "(Yardımlar) Suriyelilere yetmiyor ama Türklere yetiyor. Biz anlamıyoruz; biz alt sınıftır. Türklerin bizden daha fazla hakkı var." Farklı muamele barınmaya da yansımıştır. Bazı Suriyeliler resmi kamplara ve konteynerlere erişimde Türklere öncelik verildiğini aktarmıştır. İnsani yardım aktörleri, Türkleri ve Suriyelileri ayırmanın sosyal gerilimleri azaltmak için bir önlem olarak görüldüğünü belirttiler. Ancak bu tedbirler Suriyelileri marjinalize etmiştir. Suriyeliler ayrıca dil engelleri nedeniyle insani yardım görevlileri ile iletişim kurmakta zorlandıklarını bildirmiştir. Bu dil engelleri, Suriyelileri ihtiyaç duydukları yardımdan daha da uzaklaştırmıştır. Bu mesele, zaten kırılğan olan grupların marjinalleşmesini sürdürdüğü ve temel yardımlara düzgün bir şekilde erişmelerini engellediği için kritik önem taşımaktadır. Görüştiğimiz insani yardım aktörleri, bazı durumlarda Suriyelilerin istismar edilme korkusuyla toplum içinde Arapça konuşmaktan çekindiklerini ifade etmiştir.

Suriyeli odak grup katılımcıları, sorunlarının insani yardım görevlileri ile değil, ev sahibi topluluk üyeleri ile olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar, etkilenen diğer topluluklar tarafından nasıl sözlü tacize ve ayrımcı davranışlara maruz kaldıklarını aktarmışlardır. Örneğin Adıyaman'da yaşayan Suriyeli bir erkek, "Ayrımcılık sadece buradaki insanlar arasındaydı. Suriyelilere 'Ülkenize geri dönün' denildi." İnsani yardım kuruluşları, depremlerden bu yana Suriyelilere yönelik nefret söyleminde belirgin bir artış olduğunu doğrulamıştır. Suriyelilere yönelik önyargılar söylentiler ve yanlış bilgilendirme yoluyla da yoğunlaşmıştır.

Ancak bu yaygın bir deneyim olmamıştır. Etkilenen insanlar, zorluklar karşısında farklı toplulukların kayda değer bir dayanışma sergilediğini de bildirmiştir. Malatya'daki bir odak grup katılımcısı, yetkililerin Suriyelileri gayriresmi bir kamptan zorla çıkarmaya çalıştığını, ancak diğer Türk sakinlerin buna izin vermediğini belirtti: "Bizimle kalan Türkler çok nazikti. Onlara çok minnettarım. Böyle bir şeyi kabul etmeyeceklerini söylediler. Hepimizin bu depremden zarar gördüğünü, hepimizin insan olduğunu söylediler ve buna izin vermediler."

Görüştiğimiz Alevi toplumu (ağırlıklı olarak Türkiye'de yaşayan Şii İslam'ın bir mezhebi) üyeleri, müdahale sırasında ayrımcılığa uğradıklarını belirtmiştir. Yardımların Alevi topluluklara ulaşmasının daha yavaş olduğunu ve Alevi toplulukların Sünni topluluklara kıyasla daha az yardım aldığını belirttiler. Adıyaman'da yaşayan bir Türk kadın durumu şöyle özetledi: "Alevi toplumuna yardım daha azdı. Sünni toplum için yardımlar çok fazlaydı." Ulusal bir kar amacı gütmeyen kuruluş çalışanı ile yapılan bir görüşme, yardımların siyasi nedenlerle Alevi topluluklara ulaştırılmadığı yönündeki algıyı teyit etmiştir: "Bu süreçte dinsel ayrımcılık dile getirilebilir. Samandağ gerçeği var. Arap Alevilerin yoğun olarak yaşadığı bir bölge. Muhafız bir kimliği var. Yardımlar oraya sonradan gitti."

“

Kendimi kaderime terk edilmiş hissettim. Uzaktan gelen yardımları izliyordum. Gidip yardım isteyemiyordum. Bu beni kenara itilmiş hissettirdi. Neyse ki biri beni fark edip yardıma geldi, ancak o zaman yardım alabildim.

– Hatay'da engelli bir erkek

“

Türkleri ve Suriyelileri ayırdılar ve her grubu bir tarafa koydular. Birisi herhangi bir yardım dağıtmak için geldiğinde, ister eşya, ister nakit, ister başka bir yardım olsun, bunu Türklere götürüyorlardı. Suriyeliler için hiçbir yardım yoktu.

– Malatya'da Suriyeli kadın

“

Deprem sonrası dönemde insani yardım konusunda Suriyeli-Türkiyeli ayrımı netleşti. Ayrı kamplara yerleştirildiler. Bu belki toplumsal gerilimleri önlemek için önemli bir hamleydi ama şu anki gözlemlerimizde Suriyelilerin yaşadığı kamplarda hizmetlerin daha az ve yetersiz olduğunu görüyoruz. Malatya'daki kampta hala elektrik yok.

– Uluslararası bir STK temsilcisi

¹⁵ Uluslararası Af Örgütü. Nisan 2023. "We all need dignity": The exclusion of persons with disabilities in Türkiye's earthquake response."

¹⁶ A.g.e.

Son olarak, insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler, zaten ötekileştirilmiş gruplar olan Dom ve Abdal halklarının yardım konusunda engellerle karşılaştığını ve ayrımcılık ve istismara maruz kaldıklarını ortaya koymuştur. Hatta Abdallar tarafından yönetilen bir toplum örgütünden bir temsilci, Abdalların etnik kökenleri ve inançları nedeniyle çifte ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu topluluklar etiketlenmiş ve Suriyeli toplulukla birlikte istismar ve yağma suçlamalarının hedefi haline getirilmiştir. Müdahalenin büyük ölçüde dışında bırakıldıkları için, mali destek, ulaşım ve yakıt gibi karşılanmamış ihtiyaçları bulunmaktadır. Ayrıca, yeniden yapılanma başladığında topluluklar kentsel dönüşüm yoluyla birbirlerinden ayrılma riskiyle karşı karşıya kaldıklarından ve evsizliğin onlar için önemli bir endişe kaynağı olduğundan bahsetmişlerdir.

Yardımlar her zaman en çok ihtiyacı olanlara gitmedi.

“

Abdal olduğumuz için bizi eşit olarak görmüyorlar. Hükümet ve yerel kamu kurumları bizi dışlıyor. Bize karşı ayrımcılık her zaman var oldu. Bizim bir de Alevi inancımız var. Hem inanç temelli hem de ırk temelli ayrımcılık var. Alevi olmak da ayrımcılığa yol açıyor. Sadece biz değil, depremde etkilenen tüm bölgede Alevi bölgelerine destek ulaşmadı. Alevi toplumunun kendisi de bizi eşit olarak görmüyor.

– Abdallar tarafından yönetilen bir toplum örgütünden temsilci

✓ Öneri

Etkilenen kişiler ve insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki öneriler belirlenmiştir:

- Yardım programlarını tasarlarırken ve uygularken farklı toplum gruplarının benzersiz ihtiyaçları ve engelleri göz önünde bulundurulmalıdır. Katılımı zorlaştıran ve özel programlama gerektiren benzersiz kültürel ve lojistik engellerle karşılaşan gruplar bulunmaktadır.
- Uluslararası aktörler, belirli gruplarla ilgili uzmanlık bilgisi ve deneyimi olan yerel kuruluşlarla ortaklık kurmalıdır. Bunun için ek kapasite geliştirme desteği ve bu tür kuruluşların karar alma süreçlerine daha fazla katılımı gerekebilir. Mümkün olduğu durumlarda, yardımların hedeflenen hassas topluluğun üyeleri aracılığıyla dağıtılması gerekmektedir.
- Kadınların korunma ve güvenlik endişelerine cevap vermek için kamplarda daha kapsamlı ve titiz bir güvenlik tesis edilmeli ve kadınlar için özel alanların sayısı artırılmalıdır.
- İnsani yardım kuruluşları daha fazla kadın istihdam etmelidir. Belirli ihtiyaçları tespit etmek ve kadınların geri bildirimlerini açık bir şekilde vermelerini sağlamak için, kadınların kendi özel durumlarına, deneyimlerine ve toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı bir şekilde diğer kadınlar tarafından desteklenmesi hayati önem taşımaktadır.
- Yalnızca endişelerini, önerilerini ve sorularını anlamak için değil, aynı zamanda yanlış bilgilendirme örneklerini tespit etmek ve ele almak için de topluluklar sürekli olarak dinlenmelidir. Güvenilir paydaşlarla birlikte çalışarak ve bir dizi iletişim kanalı kullanarak zararlı söylentiler ve yanlış bilgiler proaktif bir şekilde ele alınmalıdır.
- Ev sahibi topluluklar ve Suriyeli mülteciler de dahil olmak üzere farklı demografik grupların temsilcileriyle birlikte sosyal gerilimlerin nasıl ele alınacağına ve hafifletileceğine ilişkin stratejiler geliştirilmeli ve/veya bu işe odaklanan yerel kuruluşlar desteklenmelidir.

““

Altı ay sonra bile insanlar aynı karamsarlığı, aynı belirsizliği, aynı yalnızlığı ve aynı dışlanmışlık duygusunu hissedecekler. Bu ağır travmaların izlerini silmek gerekiyor. Benim gibi engelli bireylerin, ezilen ve ötekileştirilen insanların travmalarının iyileştirilmesi ve silinmesi gerekiyor.

– Hatay'da engelli bir erkek

““

Gruplara ayrı ayrı bakmak gerekiyor. Cinsiyet ve milliyet temelli ayrımcılık konularında olduğu gibi bazı gruplar için ilerleme kaydedilmiş olsa da, engelliler ve Domlar için yapılan çalışmalarda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Bölgede engelliler için yaşam gittikçe kötüleşiyor.

– kar amacı gütmeyen ulusal bir kuruluştan temsilci

““

Haritalama il-ilçe-kırsal alanlara göre ve etki düzeyine göre (az-orta-yüksek düzeyde etkilenen) yapılmalıdır. Farklı grup ayrımları yapılmalıdır (yaş, meslek, milliyet, cinsiyete dayalı dağılımlar).

– ulusal bir STK'dan temsilci

““

Acil durumlarda, LGBTQIA+ bireyler yalnızca akrabalarına güvenebilir ve onlara güvenebilirler; bir kuruluş duyarlılık gösterse bile, bu akran desteğinin önemini ortadan kaldırmaz. Aslında bu alanda LGBTQIA+ örgütlerine ve bireylerine ihtiyaç var. LGBTQIA+ bireyler diğer kuruluşlar tarafından sağlanan hizmetlerden yararlanamamaktadır. Dolayısıyla bir LGBTQIA+ derneğin varlığı LGBTQIA+ bireylerin hizmetlere erişimi için önemlidir.

– LGBTQIA+ hakları örgütünden bir temsilci

““

Bölgeyi ve Abdal toplumunu iyi tanıyan yerel halkla birlikte çalışmalılar. [...] Burada çalışmak için yerel halkı anlamak gerekiyor.

– yerel bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi

Yerelleşmenin tam potansiyeli henüz hayata geçirilmemiştir

Yerel ve ulusal aktörler bu müdahalede ön planda yer almıştır. Bu durum, ulusal makamların liderliğini ve yerel kuruluşlardan oluşan dinamik topluluğu desteklemeye öncelik veren OCHA'nın Acil Yardım Çağrısında da belirtilmiştir.¹⁷ Ademi merkezîyetçilik, ulusal, geçici ve ilçe düzeylerinde farklı ancak koordineli Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezlerinin kurulmasıyla çok düzeyli bir müdahale öngören Türkiye Ulusal Afet Müdahale Planında da ele alınmıştır.¹⁸ Ancak, etkilenen insanların ve insani yardım aktörlerinin anlattıklarından, karşılaşılan zorlukların yerelleşmenin umulduğu kadar etkili bir şekilde işlenmesini engellediği anlaşılmaktadır.

İnsanlar erken aşamalarda yalnız bırakıldı

Birçok kişi, özellikle ilk aşamalarda kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kaldıklarını söylemiştir. Kendi imkanlarıyla hayatta kalmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu deneyim sayesinde pek çok kişi, diğer depremzedelerle hissettikleri dayanışmanın değerine dair tanıklıklarını paylaşmıştır. İnsanlar çevrelerindeki insanların gösterdikleri empati ve şefkatten etkilenmiş, ellerinden geldiğince yardım etmeye ve ellerindeki az olanı paylaşmaya çalışmışlardır.

Görüştüğümüz etkilenen kişiler gönüllülerden ve gayri resmi sivil toplum aktörlerinden sıklıkla olumlu bir şekilde bahsetmiştir. Birçoğu, özellikle müdahalenin başlangıcında en fazla yardımı onların yaptığını düşünmektedir. Ayrıca, özellikle Kahramanmaraş ve Malatya'da odak grup katılımcıları askeriye ve jandarmanın sağladığı yardımdan olumlu bir şekilde bahsetmiştir. Öte yandan, bazı kişiler büyük kurumların kendilerine ulaşmadığını düşünmektedir. Özellikle Türk odak gruplarındaki tartışmalarda, insanlar hükümetin ve Türk Kızılayı'nın yeterince çaba göstermediğini belirtmiştir. İnsani yardım kuruluşlarının harekete geçmekte çok yavaş davrandığına dair daha genel bir kanı da mevcuttur. İnsanlar insani yardım aktörleri tarafından hayal kırıklığına uğratıldıklarını hissetmekte ve görevlerini yerine getirmediğini düşündükleri bu aktörleri affedememektedir.

Eşitsiz çalışma ilişkileri

Çok sayıda yerel ve ulusal STK, müdahalenin yerel bağlamlara yeterince uyum sağlamadığını düşünmektedir. Dil bariyerinin etkilenen toplulukların kendilerini insani yardım kuruluşlarına ifade etmelerini engellediği ve kuruluşların farklı toplulukların ihtiyaçlarını ve mevcut yapılarını etkin bir şekilde araştıramadıkları belirtilmiştir. Yerel bir sivil toplum kuruluşundan bir temsilci, "**Genelde durumu anlamadan, burayı anlamadan burada çalışmaya çalışıyorlar**" yorumunda bulunmuştur. Türkiye'deki yerel insani yardım aktörlerinin bu tür ifadeleri, her bölgenin kendine has özelliklerine saygı duymak için bölgesel planlama ve ademi merkezîyetçiliğin değerini vurgulamaktadır. Toplum katılımına öncelik verilmesi, farklı etkilenen toplulukların ihtiyaç ve tercihlerinin tasarım ve uygulama aşamaları boyunca dikkate alınmasını sağlayacaktır.

Bazı yerel ve ulusal aktörler, uluslararası aktörlerle çalışmakta zorlandıklarını ve ilişkinin bir ortaklıktan ziyade taşeronluğa benzediğini belirtmiştir. Hem raporlama hem de fon başvurusu açısından ağır bürokratik süreçler yerel ve ulusal kuruluşların hareket kabiliyetini etkilemiştir. Bir kuruluş, uluslararası ajansların gerçek anlamda yerel kuruluşlar yerine ulusal kuruluşlara öncelik verdiğini ifade etmiştir. Uluslararası aktörler için, bağlama özgü yeni ortaklıklar kurmaktansa, depremden önce zaten ilişki kurdukları ve mülteci programlaması üzerine çalışan kuruluşlarla çalışmaya devam etmek daha kolay olmuştur. Görüşülen kişiler, yerel aktörlerin uzmanlığını geliştiren ve kısa vadeli eğitim girişimlerinin ötesine geçen destek programlarının önemini vurgulamışlardır. İlgili yerel kuruluşların kendine özgü güçlü yönlerine ve

Bu süreçte oğlum doğurdum ve hiçbir şeyimiz yoktu. Komşularımız sağ olsunlar bize yatak ve tüm bebek malzemelerini temin ettiler. O dönemde hiçbir kuruluştan yardım almadık. Her şeyi onlar getirdi. Onların sayesinde oğlum ilk kez bir yatakta uyduğunda çok sevinmişim.

– Adıyaman'da Suriyeli kadın

Böyle bir durumda komşular ve insanlar arasındaki dayanışma ve destek çok güzel bir şey. Mesela depremden sonra sokakta kaldığımızda komşularımız bize arabalarını açtı, çocuklarımız arabalarda kaldı.

– Hatay'da Suriyeli kadın

Birçok insan ölüme terk edildi. Hatta hiçbir yardım almadan cesetleri enkazdan kendi başımıza çıkarmaya çalıştık. İlk günlerde sevdiğimizizi kaybettığımız için şoktaydık.

– Hatay'da Türk kadın

Dört gün boyunca hiçbir yardım gelmedi [...] Bu süre zarfında ot dahil dışarıda ne bulduysak yedik. Ot yediğimi hatırlıyorum [...] Yani hükümetin bunlardan haberi yoktu. Buradaki insanlara hiçbir yardım ulaşmadı.

– Türk kadın, Kahramanmaraş

Depremi dördüncü gününde bile tanıdığımız insanlar hala enkaz altındaydı, seslerini duyabiliyorduk ama kimse yardıma gelmedi. Herkes soğukta çığlık atarak öldü.

– Adıyaman'da yaşlı bir adam

¹⁷ OCHA. Şubat 2023. "Flash Appeal: Türkiye Earthquake (February – May 2023)."

¹⁸ AFAD. Güncellenmiş Şubat 2022. "Türkiye National Disaster Response Plan (TAMP)."

gereksinimlerine göre uyarlanmış, özelleştirilmiş yardım gereklidir. Örneğin, ulusal bir STK'dan bir temsilci, yerel kuruluşlar için afet yönetimi eğitimine duyulan ihtiyacın altını çizmiştir.

Kamu kurumlarıyla çalışma söz konusu olduğunda, birçok insani yardım aktörü kamu kurumlarıyla güçlü ilişkiler kurduklarını belirtmiştir. Aslında bu tür ilişkilerin kurulması, müdahalenin etkin bir şekilde yürütülmesi için temel teşkil etmektedir. Ancak bazı yerel ve ulusal aktörler, kamu kurumları tarafından uygulanan kontrol düzeyini kısıtlayıcı bulduklarını da ifade etmiştir. Ulusal bir STK'dan bir temsilci, kamu sektörü içinde çalışırken savunuculuk çalışmaları ve politika değişikliği için kapsamın sınırlı olduğunu, çünkü kamu kurumlarının bu konuda sivil toplum girdisine genellikle direnç gösterdiğini bildirmiştir. Sürdürülebilir bir yerelleşme için kamu kurumlarının yerel aktörleri tanıması ve güçlendirmesi, sivil toplumun politika oluşturma süreçlerine katılımı için fırsatlar yaratması hayati önem taşımaktadır.

Ulusal bir STK'dan bir temsilci, müdahalenin güçlü yönlerinden birinin yerel makamların doğrudan katılımının yerel kaynakların hızlı ve doğru bir şekilde kullanılmasını kolaylaştırması olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, ulusal ve yerel makamların her zaman aynı frekansta olmadıkları da öne sürülmüştür. Yerel bir sivil toplum kuruluşundan bir temsilci durumu "Yerel yönetimler ve kamu kurumları arasında da büyük bir bölünme var. Birbirlerini sürece dahil etmiyorlar ve koordinasyon yok" diye açıklamıştır. Yerel müdahale düzeyinde TAMP, afet ve acil durum hizmetlerini yürütmek üzere ulusal, il ve ilçe afet ve acil durum yönetim merkezlerinin kurulacağı ve çeşitli ulusal ve yerel yetkililer tarafından yönetileceği merkezi olmayan bir müdahale öngörmüştür. Ancak insani yardım aktörleriyle yaptığımız görüşmelerden, ulusal ve yerel makamlar arasında senkronize bir müdahalenin planlandığı kadar etkili olmadığı anlaşılmaktadır.

Yerelleşme eğilimleri

İleriye dönük olarak, yerel aktörlerin süregelen rolü belirsizdir. Bir yandan, bazı bölgelerde temel ihtiyaçlar devam ettiği için, bazıları yerel aktörlerin sadece bu tür ihtiyaçları karşılamaya odaklanacağını düşünmektedir. Ancak müdahale aynı zamanda daha tanımlı hedefler, alanlar ve göstergelerle uzun vadeli kalkınma çalışmalarına doğru ilerledikçe, diğerleri yerel aktörler için potansiyel bir öncü rol öngörmektedir. Bu durum, müdahalenin ilk aşamalarında gönüllülerin öne çıkan rolünün, özellikle Türkiye'deki mevcut ekonomik koşullar bağlamında ve gönüllü gözetim ve izlemenin yokluğu göz önüne alındığında, uzun vadede sürdürülebilir olmaması nedeniyle önemlidir. Bununla birlikte, yerel aktörlerin yetkililerin ve uluslararası aktörlerin insafına kalmış olduğu genel bir kanıdır. Gelecekleri ve toparlanma çabalarındaki olası rolleri, yetkililerin ve uluslararası aktörlerin onları sürekli finansman ve kapasite geliştirme ile destekleyip desteklemeyeceğine bağlıdır.

Ulusal aktörler bazen uluslararası bürokrasi ile mücadele etmek zorunda kaldı.

Bazıları biraz yavaş çalıştı. Değerlendirme süreçleri gecikti. Bunun faaliyetlerimiz üzerinde olumsuz bir etkisi oldu. Örneğin battaniyeye ihtiyacımız vardı ama battaniyeler yaz geldiğinde elimize ulaştı.

– Ulusal bir STK'dan temsilci

Bizden sürekli olarak konsept notları ve bütçeler hazırlamamızı istiyorlar. Sonra bunlar merkezde gözden geçiriliyor, merkez de bunları donöre gönderiyor ve donör revizyon talep edebiliyor ve bu böyle devam ediyor. Bunlar uzun ve zorlu süreçler.

– ulusal bir STK'dan temsilci

Kamu kurumlarıyla yakın çalıştık [...] Halkla ilişkilerimiz iyiydi ve deprem sırasında daha da gelişti. İşbirliği olmasaydı süreci yürütmek çok zor olurdu.

– Ulusal bir STK'dan temsilci

Kamu kurumları ve hükümet politikaları belirleyici olacak. Belki [yerelleşme] tamamen ortadan kalkacak. Belki de gelişmeye devam edecek, devlet taşra örgütleri aracılığıyla depreme müdahale faaliyetlerini geliştirmek isteyebilir. Hükümet politikasının yanı sıra bağışçıların tutumu da önemli. Yerel aktörleri desteklemeye karar verirlerse, yerel aktörler daha etkin bir rol oynayabilir.

– kar amacı gütmeyen ulusal bir kuruluşun temsilci

✓ Öneriler

Etkilenen kişiler ve insani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tavsiyeler belirlenmiştir:

- Yerel bağlamları daha iyi anlayan yerel kuruluşlarla ortaklıkların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu, yerel kuruluşlar için finansmanın artırılmasını ve yerel kuruluşlar için büyük bir engel olan bürokrasinin (mümkün olan yerlerde) azaltılmasını içerir. Gönüllülere olan mevcut bağımlılık sürdürülebilir olmadığı için bu oldukça önemlidir.
- Özellikle yerel ortakların sınırlı deneyime sahip olduğu afet yönetimi çalışmalarında veya su, sanitasyon ve hijyen sektörü gibi deprem sonrası kurulan yeni sektörlerde çalıştıkları durumlarda, depreme özel kapasite geliştirme çalışmaları yerel ortaklar için yaygınlaştırılmalıdır. Saha düzeyinde kapasite geliştirme mümkün olan her yerde yerel dillerde sağlanmalıdır.
- Çalışma grupları ve görev ekiplerinde temsil edilmeleri de dahil olmak üzere, erişim ve savunuculuk fırsatlarını iyileştirmek için yerel aktörlerin koordinasyon yapılarına sistematik katılımı artırılmalıdır. Kamu kurumları da yerel aktörleri tanımalı ve güçlendirmeli, sivil toplumun politika oluşturma süreçlerine katılımı için fırsatlar yaratmalıdır.

Proje formlarının basitleştirilmesi ve süreçlerin hızlandırılması gereklidir. Fon sağlama ve sahadaki çalışmaları uygulama süreci bir yarış olmamalıdır. Yaklaşım daha net ve daha koordineli olmalıdır. Bağışçılar ile bizim gibi kuruluşlar arasında eşitsiz bir ilişki var. Bağışçılar bizden rapor ya da form istediklerinde zaman baskısını çok net hissediyoruz. Ancak bağışçılardan fonları zamanında alamıyoruz.

– yerel bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi

Çok fazla prosedür ya da çok fazla evrak işi olmamalı. Bazen bütçeyi hızlı bir şekilde kullanabilmek gerekiyor, ancak prosedürler uzun. Buna izin vermiyorlar. Hem bağışçılara hem de yardım alanlara bütçeyi nasıl kullandığımızı kanıtlamak zorundayız. Bağışçılar bazen fotoğraf istiyorlar, ancak bunları hemen ayarlayamıyoruz. Bunun hesap verebilirlik açısından çok uygun olmayabileceğini anlıyorum ama bazı şeylerin esnek olması gerekiyor.

– ulusal bir STK'dan temsilci

Metodoloji

Amaç

Türkiye'deki etkilenen insanların karmaşık deneyimlerini derinlemesine incelemek için nitel bir yaklaşım kullandık. Müdahalenin erken aşamaları ve kapsamlı veri toplama programlarının eksikliği göz önüne alındığında, insanların yardım alıcıları olarak değişen deneyimlerini anlamak, etkilenen toplulukların insani yardım müdahalesinde hesap verebilirliği nasıl anladıklarını incelemek ve olası boşlukları ve kırılganlıkları keşfetmek için keşifsel bir nitel araştırma yöntemi seçtik.

İnsanlardan araştırma sorularımızı kendi deneyimlerinden yola çıkarak yanıtlamalarını ve ayrıca topluluklarındaki diğer kişilerin bakış açılarından daha geniş bir şekilde düşünmelerini istedik. Bu şekilde, toplumun daha geniş kesimleriyle ilgili daha geniş bir görüş ve öneri yelpazesi elde ettik.

Tasarım

Türkiye'deki araştırma ortağımız TK-APS ile işbirliği içinde 12 odak grup görüşmesi, altı sözlü tarih görüşmesi ve 23 kilit bilgi sahibi görüşmesi gerçekleştirdik.

Odak grup tartışmaları

Cinsiyet ve milliyetin eşit temsili için örnekleme yapılmıştır. Hedeflenen iller (Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya), insani yardım müdahalesinin önceliklerine ve bu bölgelerdeki hasarın ciddiyetine göre seçilmiştir. Katılımcılar, her bir topluluktaki odak noktaları aracılığıyla ve daha sonra örnekleme kriterlerine uygun olarak kartopu örnekleme yaklaşımı benimsenerek belirlenmiştir.

Aşağıdaki tablo, lokasyona göre katılımcı sayısını göstermektedir.

Lokasyon	Lokasyon tipi	Toplumsal Cinsiyet	Katılımcı sayısı	Milliyet
Hatay				
Harbiye	Kentsel alan	Erkek	8	Türk
Iskenderun	Kentsel alan	Kadın	8	Türk
Kırıkhan	Kentsel alan	Kadın	9	Suriyeli
Payas	Kırsal kesim	Erkek	8	Suriyeli
Kahramanmaraş				
Narlı	Kırsal kesim	Erkek	8	Suriyeli
Pazarcık	Kırsal kesim	Kadın	12	Türk
Pazarcık	Kentsel alan	Erkek	6	Türk
Adıyaman				
Adıyaman	Kentsel alan	Kadın	10	Türk
Adıyaman	Kırsal kesim	Kadın	8	Suriyeli
Adıyaman	Kentsel alan	Erkek	4	Suriyeli
Malatya				
Doğanşehir	Kırsal kesim	Erkek	5	Türk
Malatya	Kentsel alan	Kadın	5	Suriyeli

Sözlü tarih çalışmaları

Sözlü tarih, bir bireyin kişisel deneyim ve hatıralarının derinlemesine anlatımıdır ve kişinin hikayesinin daha ayrıntılı bir şekilde duyulmasını sağlar. Bu çalışma kapsamında, engelliler, oto-immün hastalıklarla yaşayanlar, dil engeli olan Suriyeli mülteciler, yaşlılar ve LGBTQIA+ bireyler gibi hassas gruplardan yardım alan kişilerle sözlü tarih görüşmeleri gerçekleştirdik.

Kilit bilgi sahibi görüşmeleri

Aşağıdaki gruplardan kilit bilgi sahibi temsilcilerle görüştük:

- Yerel sivil toplum örgütleri ve topluluk grupları;
- Ulusal STK'lar ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar;
- Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızılaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu;
- Uluslararası STK'lar;
- Birleşmiş Milletler kuruluşları;
- Bağışçılar;
- Savunuculuk örgütleri (kadın örgütleri ve LGBTQIA+ hakları örgütleri dahil);
- Bireysel gönüllüler.

Görüşmeciler, depreme müdahale faaliyetlerini yürüten ve destekleyen kuruluşların masabaşı incelemesi yoluyla belirlenmiştir. Örneklemede hem üst düzey karar alıcılar hem de depremden etkilenen insanlarla doğrudan çalışan personel veya gönüllüler yer almıştır.

Veri toplama

Veriler 10 Mayıs ve 17 Haziran 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Odak grup tartışmaları yüz yüze, sözlü tarih görüşmeleri ve kilit bilgi sahibi görüşmeleri ise yüz yüze ya da uzaktan gerçekleştirilmiştir. Türkçe yanıtlar tabletler ve akıllı telefonlar kullanılarak kaydedilmiş ve daha sonra İngilizceye çevrilmiştir. Odak grup görüşmeleri 50 ila 90 dakika; sözlü tarih görüşmeleri 20 ila 30 dakika; kilit kişi görüşmeleri ise 45 ila 70 dakika arasında sürmüştür.

Veri toplama ekibi

TK-APS ekibi odak grup tartışmalarını yürütmüş, sözlü tarih görüşmelerini ve bazı kilit bilgi sahibi görüşmelerini gerçekleştirmiştir. TK-APS, yardım ve kalkınmaya "önce toplum" bakış açısıyla yaklaşan Türkiye merkezli bir şirkettir. TK-APS, kamu, özel ve insani yardım sektörlerinden müşterilerinin sektör verimliliğini artırmak için ekonomik ve sosyal araştırmalara odaklanmaktadır.

Veri analizi

Deşifre edilen görüşmeler MAXQDA nitel analiz programı ile kodlanmış, tümevarım ve tümdengelim yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Transkriptler sistematik olarak kodlanmış ve temalar halinde düzenlenmiştir. Analiz aynı zamanda veri toplama ortağımız tarafından da eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiş ve bulgular bir araya getirilerek çapraz kontrolden geçirilmiştir. Daha sonra, temel bulguları ve tavsiyeleri tartışmak üzere insani yardım aktörleri ve odak grup odak noktaları ile doğrulama toplantıları düzenlenmiştir.

Veri toplama sırasında karşılaşılan zorluklar ve limitler

Nitel çalışmanın doğası gereği, bu sonuçlar Türkiye'deki etkilenen bölgedeki tüm topluluk üyelerinin görüşlerini temsil ettiği şeklinde yorumlanmamalı, bunun yerine karşılaşılan bazı zorluklar, programlama sorunları ve iyileştirme için potansiyel alanlar hakkında daha derin bir içgörü sağlamalıdır.

Sıkı izin gereklilikleri nedeniyle, odak grup görüşmelerinin hiçbiri resmi kamplarda gerçekleştirilmemiştir. Bununla birlikte, odak grup görüşmelerine katılanların birçoğu resmi kamplarda yaşamaktaydı. Verilerin toplandığı sırada, tahminler, etkilenen bölgedeki yerinden edilmiş kişilerin yaklaşık üçte birinin resmi kamplarda, geri kalan üçte ikisinin ise gayri resmi kamp alanlarında bulunduğunu göstermektedir.

Zaman ve kaynak kısıtlamaları nedeniyle, altı sözlü tarih görüşmesinden dördünü uzaktan gerçekleştirdik.

Odak grup görüşmeleri için hedef grup, yardım alan kişiler olarak tasarlanmıştır. Ancak, odak grup görüşmelerine katılmadan önce insani yardım aldıklarından emin olmak için katılımcıları sistematik olarak taramak zordu. Yine de her bir katılımcının odak grup görüşmelerine katılmadan önce bir şekilde yardım aldığından eminiz.

Veri toplayıcıların yardım sağlayıcılar için çalışmadıklarını açıkça belirtmelerine ve yanıtların alınan yardımı doğrudan etkilemeyeceğini vurgulamalarına rağmen, insanların (uluslararası) STK'lara ilişkin algıları yine de görüşme sırasında görüşlerini tam olarak paylaşma isteklerini etkilemiş olabilir. Bu potansiyel önyargı, görüşülen kişilere Ground Truth Solutions'ın rolü açıklanarak ve görüşmenin özel bir yerde yapıldığından emin olunarak mümkün olduğunca azaltılmıştır. Yine de bazı katılımcılar arasında bir nezaket önyargısı belirgindi.

Join us at groundtruthsolutions.org